

Obywatelski
PARLAMENT
Seniorów

VADEMECUM WIEDZY OBYWATELSKIEJ

MATERIAŁY EDUKACYJNE DO WARSZTATÓW
I REPETYTORIUM
Z WIEDZY OBYWATELSKIEJ

Projekt dofinansowany ze środków programu wieloletniego na rzecz
Osób Starszych „AKTYWNI+” na lata 2021-2025

Obywatelski PARLAMENT Seniorów

Wydawca: Fundacja Obywatelski Parlament Seniorów
Ul. Gruszy 32, 04 779 Warszawa

Autorzy:

dr hab. Jan Andrzej Wendt, prof. Uniwersytetu Gdańskiego

Adw. Kinga Obrębska Czyż

Barbara Średniawa - pomysłodawca i koordynator projektu

mgr Krystyna Lewkowicz

Departament Polityki Senioralnej MRiPS

Redakcja i oprawa graficzna: Media Servis&Consulting sp. z o.o.

Nakład 500 egz.

Skład i druk: szczodrak.com

Spis treści

Wstęp	2
Rozdział I - Seniorzy. Obywatelski Parlament Seniorów. Podmioty i definicje.	3
1.1. PIERWSZE W HISTORII OGÓLNOPOLSKIE PRZEDSTAWICIELSTWO OSÓB STARSZYCH - OBYWATELSKI PARLAMENT SENIORÓW	3
1.2. GMINNE RADY SENIORÓW	3
1.3. TRANSFORMACJA USTROJOWA W POLSCE	4
1.4. NOWA ORDYNACJA WYBORCZA	4
1.5. PAŃSTWO. OJCZYŻNA. NARÓD.	5
1.6. TRÓJPODZIAŁ WŁADZ	5
1.7. SYSTEMY ZARZĄDZANIA	5
1.8. PODSTAWY USTROJU POLITYCZNEGO RP	6
1.9. SYSTEM WYBORCZY W POLSCE. KODEKS WYBORCZY.	7
1.10. OBYWATELSTWO. PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI	8
1.10.1. OBYWATELSTWO	8
1.10.2. PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI	8
1.10.3. TRZY SEKTORY. NGO.	9
1.10.4. UNIA EUROPEJSKA. NATO. POLSKA NA ARENIE MIĘDZYKRAJOWEJ.	10
1.10.4. POLSKA W UNII.	11
1.10.4 NATO	11
1.10.5. POLSKA W NATO	11
Rozdział II - Prawa obywatelskie i socjalne gwarantowane przez Konstytucję RP, w tym prawa osób starszych	12
Obowiązki samorządów wobec osób starszych	13
1. Pomoc społeczna – dla kogo?	13
2. Instytucje Centralne na rzecz seniorów	15
Rozdział III - Informacje w sprawie działań rządu podejmowanych na rzecz seniorów, w szczególności zmierzających do poprawy warunków życia i aktywności społecznej osób starszych	16
PRIORYTETY RZĄDU W ZAKRESIE POLITYKI SENIORALNEJ	16
POLITYKA SPOŁECZNA WOBEC OSÓB STARSZYCH 2030,	
BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ	22
Rozdział IV - GALA WRĘCZENIA NAGRÓD LAUREATOM WOJEWÓDZKICH ELIMINACJI OLIMPIADY WIEDZY OBYWATELSKIEJ „SENIOR OBYWATEL”	26
Sprawdź swoją wiedzę obywatelską	28

Wstęp

Badania znajomości praw obywatelskich jak i obserwacja sceny społeczno-politycznej wskazują, iż wiedza obywatelska jest w społeczeństwie polskim raczej na niskim poziomie, a przeciętny obywatel nie jest świadomy jak szerokie prawa obywatelskie gwarantuje mu Konstytucja RP i nie zawsze wie jak z nich korzystać.

Nie jest przekonany o swoim wpływie na kształtowanie otaczającej go rzeczywistości, a bywa, że żaden z kandydatów na ważne państwowe urzędy nie wzbudza jego uznania.

Wyrazem takich przekonań jest m.in. znaczący odsetek „niezdecydowanych” oraz niska frekwencja w wyborach różnych szczebli.

Także debata publiczna, formy wyrażania opinii, w tym przysługujące obywatelom prawo do wyrażania swojej dezaprobaty, a nawet protestów, chociażby w słusznej sprawie, realizowane są często z naruszeniem zasad prawnych i norm społecznych, z agresją, mową nienawiści, obrażaniem godności ludzkiej, toteż nie tylko nie odnoszą zamierzonych skutku ale są przez organy władzy potępiane i zwalczane.

Edukacja obywatelska i promowanie wiedzy w zakresie korzystania z praw obywatelskich powinna na stałe wejść do programów edukacji na wszystkich etapach kształcenia, począwszy od dzieci i młodzieży, a seniorzy powinni dać przykład oraz promować jak najlepsze wzorce w tym zakresie.

Aktualizowanie wiedzy, a także promowanie jej w kontaktach międzypokoleniowych jest więc nieodłącznym elementem bieżącej pracy Obywatelskiego Parlamentu Seniorów i innych organizacji senioralnych.

Przydatną pomocą naukową będzie opracowane Vademecum wiedzy obywatelskiej. Jest to zbiór informacji i zasad korzystania z praw obywatelskich w sposób efektywny i bezpieczny, który wymaga nie tylko znajomości prawa ale też wiedzy nt. procedur wyrażania opinii, form organizowania i przebiegu protestów oraz prawnych metod egzekwowania praw obywatelskich.

Rozdział I

Seniorzy. Obywatelski Parlament Seniorów. Podmioty i definicje.

1.1. PIERWSZE W HISTORII OGÓLNOPOLSKIE PRZEDSTAWICIELSTWO OSÓB STARSZYCH - OBYWATELSKI PARLAMENT SENIORÓW.

W Polsce jest ok. 9 milionów osób mających więcej niż 60 lat. Przez wiele lat seniorzy działali w rozproszeniu nie mając swojej ogólnopolskiej organizacji, reprezentującej ich interesy. Po przeszło 25 latach od transformacji ustrojowej w Polsce, **dnia 1 października 2015 r.** (Międzynarodowy Dzień Osób Starszych) w Sali Posiedzeń Sejmu RP zainaugurowano pierwszą sesję Obywatelskiego Parlamentu Seniorów, wypełniając tym samym rekomendację Parlamentu Europejskiego, która zaleca powołanie w każdym państwie członkowskim UE Parlamentu Seniorów mającego wpływ na politykę państwa wobec osób starszych. Parlament zorganizowały trzy środowiska inicjatywne: Uniwersytety Trzeciego Wieku, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów oraz gminne rady seniorów. Zaproszono do współpracy także inne organizacje senioralne, związkowe, reprezentujące służby mundurowe, organizacje pacjenckie, konsumenckie, a także ekumeniczne i kościelne, które zgłosiły swoich delegatów.

Priorytetowe działania OPS to:

- » reprezentacja seniorów wobec władz publicznych,
- » monitorowanie i ocena rządowych programów senioralnych,
- » formułowanie stanowisk i opinii w sprawach dotyczących osób starszych,
- » inicjowanie i wspieranie rozwiązań prawnych, organizacyjnych i finansowych poprawiających sytuację życiową tych osób, jak również
- » podejmowanie działań przeciwko wszelkim przejawom dyskryminacji ze względu na wiek

Ważnym obszarem działań OPS jest promowanie aktywności społecznej i obywatelskiej seniorów, woltariatu osób starszych i współpracy międzypokoleniowej. **W 2015 roku wybrano 460 delegatów na jed-**

noroczną kadencję oraz ukształtowano organy OPS. Kolejne kadencje są trzyletnie. Obecna 2019-2022 kończy się w dniu sesji 1 października 2022 r. **Obywatelski Parlament Seniorów powołał struktury w postaci Delegatur Regionalnych OPS** w dziewięciu województwach: dolnośląskim, pomorskim, lubuskim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, śląskim, świętokrzyskim i mazowieckim i zachodniopomorskim.

Praktyka pokazała, że delegatury odgrywają nieocenioną rolę w pobudzaniu aktywności obywatelskiej, pozyskiwaniu wiedzy i integracji różnych środowisk senioralnych toteż priorytetowym kierunkiem działania jest organizacja struktur regionalnych w pozostałych województwach.

Podstawową formą działania jest prowadzenie stałego **dialogu** z władzami publicznymi, między różnymi środowiskami seniorów oraz dialogu międzypokoleniowego, zaś dewizą działania - **apolityczność i neutralność światopoglądowa.**

1.2. GMINNE RADY SENIORÓW

Pierwsze Gminne Rady Seniorów, a proces ten zapoczątkowała Poznańska Rada Seniorów, powstały już w 2007 r. Do roku 2013 funkcjonowało ich w Polsce ich ok 30.

GRS - to realizacja demokratycznych zasad zarządzania począwszy od najniższego szczebla lokalnego, ale zmiana prawa znacznie ułatwiła ich funkcjonowanie i rozwój.

W wyniku **nowelizacji ustawy o samorządzie gminnym w 2013 r.** pojawiła się większa niż dotychczas możliwość tworzenia **gminnych rad seniorów** jako jednostek wspierających radę gminy w realizacji polityki senioralnej. W jej skład weszli przedstawiciele osób starszych, osoby działające na rzecz seniorów, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące uniwersytety trzeciego wieku. Rada gminy powołując gminną radę seniorów nadaje jej **statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania.** Rady seniorów mogą po-

wstawać także przy jednostkach pomocniczych gmin np. w sołectwach, dzielnicach, osiedlach.

Zadaniem rad seniorów jest:

- współpraca z samorządem przy rozstrzyganiu o istotnych oczekiwaniach i potrzebach seniorów;
- współpraca z organizacjami społecznymi i instytucjami działającymi na rzecz osób starszych;
- opiniowanie projektów aktów prawa miejscowego dotyczących osób starszych;
- monitorowanie potrzeb seniorów zamieszkałych na terenie gminy oraz upowszechnienie informacji o działaniach podejmowanych na terenie gminy na rzecz osób starszych.

3. TRANSFORMACJA USTROJOWA W POLSCE

Źródłem przemian ustrojowych w Polsce po 1989 r. należy szukać w wydarzeniach **roku 1980**, kiedy to pogarszająca się sytuacja gospodarcza spowodowała wybuch licznych protestów robotniczych i powstanie **NSZZ „Solidarność”** - autorem znaku (logo) był **Jerzy Janiszewski** student gdańskiej Państwowej Szkoły Sztuk Plastycznych. Głównym ośrodkiem wydarzeń stała się Stocznia Gdańska im. Lenina. Robotnicy przy udziale ekspertów spisali **21 postulatów**, które zostały zaakceptowane przez władze komunistyczne w podpisanych porozumieniach sierpniowych kończących strajk. Najważniejszym osiągnięciem strajków było powstanie **NSZZ „Solidarność”** dnia **17 września 1980 r. na czele z Lechem Wałęsą**. Związek ten z czasem przerodził się w ruch masowy o charakterze społeczno - niepodległościowym, co doprowadziło do konfliktu z władzami komunistycznymi PRL. **13 grudnia 1981 r.** wprowadzono stan wojenny, zdelegalizowano związek, prześladowając jego najbardziej aktywnych członków. **11 września 1986 r.** władze pod wpływem przemian w ZSRR zwanych „Pierestrojką” ogłosiły amnestię. Odrodził się ruch solidarnościowy, działacze powołali **Krajową Komisję Wykonawczą NSZZ „Solidarność”**, wtedy jeszcze nielegalną. W 1988 r. doszło do wielu strajków, sytuacja gospodarcza kraju pogorszyła się znacznie. Władze PRL ponownie zostały zmuszone do negocjacji. W ten sposób doszło na **początku 1989 r.** do tzw. obrad „**Okrągłego stołu**”. **6 lutego 1989 r.** władze i opozycja zasiadły do obrad. Trwały one **do 5 kwietnia 1989 r.** Ustalenia obejmowały ponowną legalizację związku oraz przeprowadzenie w dniu **4 czerwca częściowo wolnych wyborów**, w których „Solidarność” mogła wystawić swoich kandydatów. **17 września Sąd**

Wojewódzki w Warszawie ponownie zarejestrował NSZZ „Solidarność”. Działacze skupieni wokół m.in. **Lecha Wałęsy** wybrali pokojową drogę wyjścia z konfliktu, uzyskując tym samym uznanie w Europie i na świecie. Niektóre środowiska solidarnościowe tej drogi przemian nie poparły, dążąc do całkowitej dekomunizacji kraju.

4. NOWA ORDYNACJA WYBORCZA

Wybory 4 czerwca 1989 r. Ordynacja wyborcza zezwalała Solidarności na wystawienie w wyborach kandydatów tylko do 35 % miejsc w Sejmie, natomiast wybory do nowo utworzonego Senatu były całkowicie wolne. Powstał **Komitet Obywatelski „Solidarność”**, który wraz z „**Gazetą Wyborczą**” mógł swobodnie prowadzić agitację na rzecz kandydatów do Sejmu i Senatu. Wbrew oczekiwaniom PZPR społeczeństwo polskie zdecydowanie poparło **KO „Solidarność”**, który zdobył **161 mandatów** do Sejmu i 99 mandatów do Senatu. Było to olbrzymie zwycięstwo opozycji umożliwiające **demokratyzację kraju** i przejście z gospodarki socjalistycznej na **wolnorynkową**. Posłowie partii SD i ZSL utworzyli koalicję z posłami „Solidarności” i tym samym PZPR znalazło się w mniejszości (**29 stycznia 1990 r. XI Zjazd zdecydował o zakończeniu działalności partii**). **24 1989 r.** Sejm powołał **Tadeusza Mazowieckiego** na pierwszego niekomunistycznego **premiera Polski**. **Prezydentem** został zgodnie z ustaleniami „Okrągłego Stołu” **Wojciech Jaruzelski** wybrany na ten urząd **19 lipca 1989 r.** Jego kadencja została skrócona we **wrześniu 1990 r.** a nowym prezydentem wybranym w wolnych i powszechnych wyborach został **Lech Wałęsa**. **Polska weszła w okres przejściowy**. Dotychczasowe państwo o ustroju socjalistycznym z systemem **monopartyjnym** stawało się państwem demokratycznym, w którym są szanowane prawa i wolności obywateli, obowiązuje zasada trójpodziału władz, pluralizm i praworządność. Polska stała się też państwem w pełni suwerennym uwolnionym spod zależności od ZSRR. **17 września 1993 r.** definitywnie zakończono operację wycofywania wojsk radzieckich z Polski. Podstawy nowego ustroju Polski zapisano w Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r., która obowiązuje do dziś.

Przebudową gospodarczą Polski pokierował ekonomista **Leszek Balcerowicz** przy udziale J. Sachsa i Stanisława Gomułki.

5. PAŃSTWO. OJCZYŻNA. NARÓD.

Na pewnym etapie rozwoju społecznego zaczęły powstawać państwa, czyli polityczne organizacje społeczeństwa.

Zatem państwa ukształtowały się w procesie historycznym. Państwo to trwały związek ludzi stale zamieszkujących określone terytorium, podlegających władzy zwierzchniej. Jest **organizacją** posiadającą **system praw i środki przymusu**, aby chronić przed zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi ludność zamieszkującą określone terytorium, oznaczone granicami. **Państwo** z punktu widzenia formalno-prawnego składa się z trzech elementów: **Terytorium, władzy i ludności**.

Terytorium zaznaczone granicami poziomymi i pionowymi, lądowymi powietrznymi i morskimi, ustala się w oparciu o umowy międzynarodowe.

Władza - zdolność do wydawania i egzekwowania decyzji, czyli zdolność do zarządzania społeczeństwem skupionym na określonym terytorium. Władza spełnia funkcję nadrzędną względem osób jej podległych.

Ludność to osoby, które przebywają na terytorium państwa i podlegają prawu tego państwa.

Ojczyzna to kraj, który człowiek uważa za swój własny, dlatego, że się w nim urodził i mieszka lub mieszkał przez dłuższy czas, lub dlatego, że czuje się z nim emocjonalnie związany z powodu pochodzenia, związków rodzinnych i przywiązania do pewnych wartości, które ten kraj - zwykle idealizowany i często przeciwstawiany innym - ucieleśnia w jego oczach. **Jest to więc pojęcie subiektywne odnoszące się do emocjonalnej więzi z miejscem**. W szerszym ujęciu przestrzeń istotna dla jakiegoś narodu.

Naród - wspólnota ludzi utworzona w procesie dziejowym na podstawie języka, terytorium, życia społecznego i gospodarczego, przejawiająca się w kulturze i świadomości swoich członków mających poczucie odrębnej od innych narodów tożsamości. Do funkcjonowania narodu nie jest potrzebne terytorium (np. dawniej Żydzi).

6. TRÓJPODZIAŁ WŁADZ

Trójpodział władz to model organizacji państwa, w którym **funkcje prawodawcze, wykonawcze i sądownicze są od siebie oddzielone i powierzone niezależnym od siebie ciałom**. W swej dojrzałej formie został opisany w epoce Oświecenia przez Johna Locke'a

i Monteskiusza. Monteskiusz zainspirowany dziełami Lock'a w swoim dziele „O duchu praw” stwierdził, że posiadanie władzy skłania do jej nadużywania i łamania praw obywatelskich, dlatego warunkiem zachowania wolności obywatelskich jest podział władzy między różne, niezależne wzajemnie dopełniające, hamujące i kontrolujące się podmioty. Według niego władzę ustawodawczą powinny sprawować parlamenty (najlepiej bikameralne - dwuizbowe), wykonawczą monarcha, sądowniczą podlegający tylko ustawom sędziowie. Koncepcja Monteskiusza zyskała uznanie jeszcze w XVIII wieku. Stała się inspiracją dla konstytucji Stanów Zjednoczonych z 1787 r., Konstytucji 3 Maja i pierwszej konstytucji francuskiej, znalazła swoje odzwierciedlenie w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r. Obecnie Trójpodział władz jest najbardziej rozpowszechnionym systemem sprawowania władzy na świecie. Pozwala bowiem na prawidłowe funkcjonowanie państwa demokratycznego. Również w Polsce po przemianach ustrojowych 1989 r. funkcjonuje ten system będący podstawą demokracji, a zapisany jest w art. 10 Konstytucji z 1997 r.:

1. „Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. „Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały”.

Aby jednak system w państwie demokratycznym funkcjonował prawidłowo to instytucje jednej władzy nie mogą uzyskać przewagi nad inną, muszą się równoważyć i uzupełniać. Niestety w niektórych państwach dochodzi do dominacji, najczęściej władzy wykonawczej nad ustawodawczą i sądowniczą, co może grozić zmianą systemu demokratycznego na inny.

7. SYSTEMY ZARZĄDZANIA

System polityczny wg Jerzego Kowalskiego to aparat państwowy, partie polityczne oraz organizacje i grupy społeczne formalne i nieformalne uczestniczące w działaniach politycznych w obrębie danego państwa oraz ogół zasad i norm prawnych regulujących ich wzajemne stosunki.

System demokratyczny charakteryzuje się partnerskimi stosunkami między władzą i obywatelem. W państwie demokratycznym źródłem władzy są wszyscy obywatele, to znaczy mają możliwość realnego wpływu

na skład personalny organów władzy, programy i kierunki polityki. Mogą kontrolować skutecznie władzę i uczestniczyć w jej sprawowaniu. Podstawowe zasady tego ustroju to: zasada suwerenności narodu, zasada poszanowania mniejszości, trójpodział władz, praworządność, pluralizm.

System autorytarny to ustrój polityczny, w którym władza skupiona jest w rękach przywódcy i jego najbliższego środowiska. Decyzje przywódcy zatwierdzane są przez podporządkowany mu parlament. W systemie ważną rolę odgrywa policja, wojsko, które są narzędziami do tłumienia działań opozycji i niezadowolonego społeczeństwa. System ten charakteryzuje ograniczony pluralizm, zawężony zakres uczestnictwa ludzi w życiu politycznym, jednostka musi podporządkować się najwyższemu celom państwa i narodu. **Władza nie dąży do całkowitej kontroli nad społeczeństwem.**

System totalitarny - system rządów (reżim polityczny), w którym **państwo w pełni kontroluje społeczeństwo** i stara się nadzorować wszystkie aspekty życia publicznego i prywatnego. Cechy tego systemu to jedna monopolistyczna masowa partia, pod wodzą dyktatora, monopol na środki masowego przekazu, system polityczny oparty na przemocach strachu i tajnej policji, pełna kontrola nad siłami zbrojnymi, policją i wymiarem sprawiedliwości, wszechobecna propaganda.

8. PODSTAWY USTROJU POLITYCZNEGO RP

Podstawy ustroju politycznego RP zawarte są w Konstytucji uchwalonej 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe, zatwierdzonej w referendum konstytucyjnym dnia 25 maja, a wcielonej w życie 17 października 1997 r.

Zgodnie z jej treścią Rzeczpospolita Polska jest republiką parlamentarną i realizuje zasady suwerenności narodu, niepodległości i suwerenności państwa, demokratycznego państwa prawnego, społeczeństwa obywatelskiego, trójpodziału władzy, pluralizmu, praworządności, społecznej gospodarki rynkowej oraz przyrodzonej godności człowieka.

Władzę według trójpodziału władz na rodzaje, sprawują:

- ustawodawczą (legislatywa): Sejm i Senat,
- wykonawczą (egzekutywa): Rada Ministrów, Prezydent,
- sądowniczą (judykatywa): sądy i trybunały.

Sejm składa się z 460 posłów wybieranych na czteroletnie kadencje. Wybory do sejmu są powszechne, równe, bezpośrednie i proporcjonalne oraz odbywają się w głosowaniu tajnym. Kandydat na posła musi mieć najpóźniej w dniu wyborów skończone 21 lat. Sejm uchwała ustawy i sprawuje kontrolę nad działalnością Rady Ministrów.

W skład Senatu wchodzi 100 senatorów. Wybory do Senatu są powszechne, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym. Kandydat na senatora musi najpóźniej w dniu wyborów musi skończyć 30 lat. Senat jest izbą wyższą parlamentu RP i jego najważniejszym zadaniem jest: opiniowanie ustaw Sejmu, wnoszenie poprawek bądź odrzucanie ustawy w całości. Zgromadzenie Narodowe to organ konstytucyjny składający się z posłów i senatorów obradujących wspólnie.

Prezydent RP - najwyższy przedstawiciel polskich władz, gwarant ciągłości władzy państwowej, najwyższy organ w zakresie władzy wykonawczej, czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, zwierzchnik Sił Zbrojnych RP. Wybierany jest przez Naród na pięcioletnią kadencję w wyborach powszechnych, równych bezpośrednich, w głosowaniu tajnym.

Prezydentem może zostać obywatel Polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat, korzysta w pełni z praw wyborczych do Sejmu i jego kandydaturę poprze 100000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu. Najważniejsze uprawnienia Prezydenta: prawo weta, prawo do zgłaszania projektu ustawy o zmianie konstytucji i innych projektów ustaw, prawo do ogłoszenia referendum. Inne uprawnienia: nadaje obywatelstwo polskie, nadaje order i odznaczenia, stosuje prawo łaski wobec osób skazanych, zarządza wybory do Sejmu i Senatu oraz wybory do Parlamentu Europejskiego. Jako reprezentant państwa w stosunkach zewnętrznych Prezydent ratyfikuje i wypowiada umowy, a w zakresie polityki zagranicznej współdziała z Prezesem Rady Ministrów i właściwym ministrem.

Rada Ministrów i Administracja Rządowa to kolejny organ władzy wykonawczej. Najważniejsze zadania: zapewnia wykonanie ustaw, przygotowuje projekty, wydaje rozporządzenia i zarządzenia, uchwała projekt budżetu, chroni interesy skarbu państwa, zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne państwa prowadząc odpowiednią politykę zagraniczną i wewnętrzną, kieruje administracją rządową, zawiera i wypowiada umowy międzynarodowe. Przedstawicielem Rady Ministrów w województwie jest wojewoda. Rząd tworzą prezes Rady Ministrów (premier), wiceprezesa i ministrowie.

Sądy i Trybunały. Sądy i trybunały w Polsce zgodnie z Konstytucją powinny być niezależne, dwuinstancyjne, niezależne (sędzia ma immunitet sędziowski, nie może być usunięty z urzędu, nie może należeć do żadnej partii i związków zawodowych).

Sadownictwo w RP składa się z Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, sądów administracyjnych i wojskowych, Krajowej Rady Sadownictwa, która zgodnie z Konstytucją powinna stać na straży niezależności sędziów i sądów.

W Polsce funkcjonują dwa trybunały:

- Trybunał Konstytucyjny, który orzeka o zgodności ustaw i umów międzynarodowych z konstytucją, rozpatruje skargi konstytucyjne, rozstrzyga spory konstytucyjne między centralnymi organami państwa, orzeka o zaistnieniu tymczasowej przeszkody w sprawowaniu urzędu przez prezydenta,
- Trybunał Stanu, który sędzi najwyższych urzędników państwowych; prezydenta za naruszenie Konstytucji, ustaw oraz za przestępstwa popolite, członków Rady Ministrów za naruszenie Konstytucji, ustaw i oraz za przestępstwa popolite popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem, prezesów Narodowego Banku Polskiego, Najwyższej Izby Kontroli oraz członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji za naruszenie Konstytucji i ustaw, posłów i senatorów za naruszenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, wiążącej się z czerpaniem korzyści z majątku Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego.

9. SYSTEM WYBORCZY W POLSCE. KODEKS WYBORCZY.

Zasadą funkcjonowania każdego społeczeństwa demokratycznego jest sprawowanie władzy przez osoby popierane przez większość. Większość wyraża swoją wolę poprzez udział w głosowaniu. Wybory służą do obsadzania rozmaitych stanowisk w państwie od wójta po prezydenta kraju, oraz do wyłaniania ustawodawczych ciał kolegialnych, od rady gminy po obie izby parlamentu. W państwach demokratycznych mogą funkcjonować różne systemy wyborcze, ale ogólnie przyjęte jest, aby **wybory były wolne, powszechne, równe, tajne i bezpośrednie.**

System wyborczy jest zbiorem prawnych norm, które regulują tryb organizacji i przeprowadzenia wybo-

row, a także zasady podliczania ich wyników, czyli prawo i praktyka wyborcza obowiązująca w danym państwie. Wśród elementów systemu wyborczego (które mogą ulegać zmianom) wyróżnia się: wielkość i kształt wyborczych okręgów, uprawnienia wyborcy zależnie od struktury głosowania, wyborcze progi, tzw. klauzule zaporowe, sposób obliczania i rozdzielania mandatów, wyborcza formuła. Na jej podstawie można wyróżnić system większościowy, system proporcjonalny, system mieszany.

W Polsce występuje system większościowy w wyborach do Senatu i na Prezydenta państwa wg zasady „zwycięzca bierze wszystko”, proporcjonalny w wyborach do Sejmu - mandaty przydzielane są wg metody d,Hondta . W wyborach do władz samorządowych oba systemy funkcjonują równolegle: prezydenci miast, burmistrzowie i wójtowie wybierani są większością głosów, radni wg systemu d,Hondta w gminach, które liczą więcej niż 20 tys. mieszkańców. W gminach mniejszych obowiązuje system większościowy (tzw. JOW-y, jednomandatowe okręgi wyborcze). W Polsce w przeliczaniu głosów do Parlamentu Europejskiego stosuje się dwie metody. Najpierw głosy oddane na poszczególne lisy przeliczane są na mandaty metodą d,Hondta w skali całego kraju. Po ustaleniu liczby mandatów przypadających poszczególnym komitetom, rozdziela się je pomiędzy poszczególne listy w okręgach metodą Hare, a-Niemeyera. Jest to więc system proporcjonalny.

Kodeks wyborczy - ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. jest zbiorem przepisów regulujących prawo wyborcze dotyczące przeprowadzania wyborów parlamentarnych, wyborów prezydenckich, wyborów samorządowych i wyborów do parlamentu Europejskiego. Ustawa była wielokrotnie nowelizowana, także przez obecnie rządzącą koalicję.

Podstawowe zmiany dotyczą:

- głosowania korespondencyjnego - po zmianach tylko osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności potwierdzonym odpowiednimi dokumentami mają prawo głosować korespondencyjnie po uprzednim zawiadomieniu komisarza wyborczego do 15 dnia przed dniem wyborów;
- wyboru wójtów, burmistrzów prezydentów miast - nowelizacja wprowadza zasadę dwukandydacyjności począwszy od ostatnich wyborów samorządowych w 2018 r.
- radnych - wprowadzono system proporcjonalny w wyborach do rady gminy liczącej powyżej 20 tys. mieszkańców,

- kadencji rady gminy, powiatu i sejmiku województwa, która została wydłużona o 1 rok,
- zmian w składzie Państwowej Komisji Wyborczej,
- nowych zasad oddawania głosów, które mówią że znak „X” stawiany przez wyborcę na karcie do głosowania przy nazwisku wybranego kandydata, to co najmniej dwie linie, które przecinają się w obrębie kratki, a dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych numerów list i nazw, albo poczynienie innych znaków lub dopisków na karcie do głosowania, w tym w kratce lub poza nią nie wpływa na ważność oddanego głosu.

Niektóre wybrane przepisy Kodeksu wyborczego (Kodeks ma 517 szczegółowych artykułów), nadal obowiązujące:

- prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) do Sejmu i Senatu, w wyborach na Prezydenta i do Parlamentu Europejskiego oraz do samorządu ma ogólnie rzecz biorąc obywatel polski, który w dniu wyborów kończy 18 lat;
- prawo wybieralności (bierne prawo wyborcze) ma w wyborach do Sejmu - obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 21 lat;
- w wyborach do Senatu - obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyboru kończy 30 lat;
- w wyborach Prezydenta RP - obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat i korzysta w pełni z praw wyborczych do Sejmu i zgłosi go na kandydata 100000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu;
- w wyborach do Parlamentu Europejskiego w RP - osoba mająca prawo wybierania w tych wyborach, która najpóźniej w dniu głosowania kończy 21 lat i od co najmniej 5 lat stale zamieszkuje w Rzeczypospolitej Polskiej lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej;
- zabrania się prowadzenia agitacji na terenie urzędów administracji rządowej i administracji samorządu terytorialnego oraz sądów, na terenie zakładów pracy w sposób i formach zakłócających normalne funkcjonowanie, na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek podległych MON, na terenie szkół.

10.OBYWATELSTWO. PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI

10.1. OBYWATELSTWO

Obywatelstwo to przynależność osoby do określonego państwa, na mocy której jednostka ma określone prawa i obowiązki wobec państwa, a państwo wobec niej. Posiadanie obywatelstwa jest niezbędne do uczestnictwa w życiu społeczno - politycznym. Określenie spraw związanych z obywatelstwem, a w szczególności sposobów jego nabycia i ewentualnie jego utraty należy do samego państwa - jest to jego kompetencja wyłączna. Istnieją także regulacje prawa międzynarodowego dotyczące spraw związanych z obywatelstwem, a w szczególności unikania sytuacji bezpaństwowości i wielokrotnego obywatelstwa. Powszechna deklaracja praw człowieka głosi, że każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa, a także nikogo nie wolno tego obywatelstwa samowolnie pozbawić. **Część państw jednak ustanawia odrębne przepisy dotyczące utraty obywatelstwa, np. z powodu zdrady państwa, ucieczki przed odbyciem służby państwowej itp.** Osoba która traci jedyne posiadane obywatelstwo, także na skutek upadku państwa to Apatryda (bezpaństwowiec).

Obywatelstwo można nabyć przez urodzenie (sposób pierwotny) - dziecko nabywa obywatelstwo danego państwa na terenie którego się urodziło (ius soli - prawo ziemi) lub przez to, że jedno z rodziców jest obywatelem tego państwa (ius sanguinis - prawo krwi). Nabyć obywatelstwo można także w wyniku naturalizacji, czyli w wyniku decyzji organu państwa (sposób wtórny).

Będąc obywatelem określonego państwa jednostce przysługują prawa konstytucyjne, a także inne uprawnienia wynikające z ustawy. Część z nich należy do dziedziny praw człowieka, więc mogą przysługiwać również cudzoziemcom np. starającym się o azyl. Powszechna deklaracja praw człowieka uchwalona przez ONZ 10 XII. 1948 r. w Paryżu głosi 1.Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl w innym kraju w razie prześladowania. Ale przestępcy pospolici nie mogą korzystać z tego prawa.

Podczas pobytu za granicą obywatele mają prawo do opieki placówek konsularnych danego państwa w innym kraju.

10.2. PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI

Prawa i obowiązki obywateli Polski zawarte są w II rozdziale najważniejszego aktu prawnego w RP, czyli Konstytucji z 1997 r. Na wstępie ustawodawca

stwierdza, że wszyscy równi są wobec prawa, kobieta i mężczyzna mają równe prawa, wolność człowieka podlega ochronie prawnej, a mniejszościom narodowym i etnicznym przysługuje prawo do zachowania własnego języka, tradycji i kultury. **Prawa i wolności ujęte są w trzech grupach:**

- **wolności i prawa osobiste** - prawo do życia, nietykalność osobista, prawo do sprawiedliwego procesu, prawo do prywatności, prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem, prawo do wolności oraz ochrony komunikowania się, prawo do nienaruszalności mieszkania, wolność poruszania się po terytorium RP, wolność sumienia i religii, prawo do wolności poglądów;
- **wolności i prawa polityczne** - prawo do organizowania zgromadzeń, wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno - politycznych, prawo uczestniczenia w referendum, prawo do wybierania swoich przedstawicieli do władz, prawo dostępu do służby publicznej, **prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne, prawo do składania wniosków, petycji i skarg;**
- **wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne** - prawo do posiadania własności i dziedziczenia, wolność wyboru pracy i zwodu, prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy spowodowanej chorobą, inwalidztwem, podeszłym wiekiem, prawo do ochrony zdrowia, nauki, ochrona praw dziecka, wolność twórczości artystycznej.

Na straży wolności i praw obywatelskich w RP stoi Rzecznik Praw Obywatelskich, polski jednoosobowy, niezależny organ państwowy utworzony w 1988 r. Rzecznik pełni rolę ombudsmana. Nazwa ta pochodzi z języka szwedzkiego, bo to właśnie w Szwecji powołano urzędnika państwowego, którego rolą było kontrolowanie poprawności i zgodności z prawem działań administracji państwowej. W Polsce **Rzecznika powołał Sejm na pięcioletnią kadencję.**

Może on podejmować działania z własnej inicjatywy, w odpowiedzi na wnioski obywateli czy samorządów (art.80. Konstytucji RP mówi: „że każdy ma prawo wystąpienia z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej). Od 2018 r. Rzecznik może wnieść skargę

nadzwyczajną do Sądu Najwyższego. Pierwszym Rzecznikiem była prof. Ewa Łętowska, obecnie jest nim **prof. Marcin Wiącek.**

Na obywateli naszego państwa nałożone są również obowiązki. Każdy z obywateli zobowiązany jest m.in. do poszanowania prawa i praw innych ludzi. Temu służą m.in. kodeksy prawa karnego i cywilnego. O obowiązkach obywateli mówi Konstytucja w art. 82 - 85. Zgodnie z nią do najważniejszych obowiązków należą: wierność i troska o wspólne dobro narodu i społeczeństwa, przestrzeganie praw RP, ponoszenie ciężarów i świadczeń na rzecz państwa (np. płacenie podatków), obrona Ojczyzny, dbałość o stan naturalnego środowiska, a także ponoszenie odpowiedzialności za jego zagrożenie i niszczenie.

10.3. TRZY SEKTORY. NGO.

We współczesnych społeczeństwach demokratycznych możemy wyróżnić **trzy podstawowe sektory aktywności społeczno-gospodarczej.** Działają autonomicznie, a jednocześnie uzupełniają się nawzajem w zakresie prowadzonej przez nie działalności.

Pierwszy z nich to sektor publiczny, czyli te instytucje, jednostki organizacyjne, które podlegają władzom państwowym na szczeblu krajowym bądź samorządowym. Sektor ten jest w większości finansowany z wpływów podatkowych, a jego celem jest realizowanie potrzeb państwa i obywateli zgodnie z ramami wytyczonymi przez prawo. Należą do niego m.in. organy władzy państwowej (administracja rządowa, parlament, administracja samorządowa) i wszelkie podległe im jednostki: urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, publiczne zakłady opieki społecznej, państwowe fundusze, ZUS, KRUS, a także sądy, trybunały, prokuratury, i inne organy kontroli państwowej i ochrony prawa.

Drugi sektor tworzą przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą, będące jednocześnie w rękach właścicieli prywatnych.

Trzeci sektor, czyli obywatelski to nazwa stosowana do organizacji pozarządowych, których celem nie jest finansowy ani materialny zysk, ale polepszenie jakości życia społecznego. Dlatego też tego typu podmioty nazywane są organizacjami non-profit, albo non-governmental organizations, w skrócie NGO.

Wąska definicja, najczęściej potoczna III sektora obejmuje przede wszystkim stowarzyszenia i fundacje. Fundacja jest organizacją pozarządową powoływaną dla celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, wyposażona w majątek przeznaczony na realizację tych celów,

ustanowioną przez fundatorów w oświadczeniu woli przed notariuszem (lub w testamentie), uzyskującą osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego. Istotą fundacji jest istnienie majątku przeznaczonego przez fundatora na publicznie użyteczny cel. Stowarzyszenie to grupa osób mających wspólne zainteresowania lub wspólny cel. Podstawowe cechy stowarzyszenia to: dobrowolność samorządność, trwałość i niezarobkowy cel. Stowarzyszenia dzielą się na rejestrowane w KRS, które może założyć minimum 7 osób i zwykle potrzebujące do zarejestrowania w ewidencji stowarzyszeń zwykłych we właściwym starostwie tylko 3 osób.

Szeroka definicja w pełni oddaje różnorodność i bogactwo działań pozarządowych. Są to m.in. kluby sportowe, koła łowieckie, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, Polski Związek Działkowców, spółdzielnie socjalne, partie polityczne, związki zawodowe, federacje i konfederacje pracodawców, izby gospodarcze, koła gospodyń wiejskich kluby osiedlowe, grupy wsparcia, organizacje kościelne, grupy samopomocowe itp. Szczególnym rodzajem organizacji pozarządowych są organizacje pożytku publicznego OPP, które uzyskały ten status na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (z 24 kwietnia 2003 r.), a także innych ustaw. Status organizacji pożytku publicznego mogą mieć, także organizacje kościelne, spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością niedziałające w celu osiągnięcia zysku.

Takie organizacje zwane w skrócie OPP mają szereg szczególnych uprawnień w porównaniu z innymi organizacjami NGO. Najważniejsze to: prawo do otrzymywania 1% podatku od osób fizycznych, prawo do nieodpłatnego informowania przez w radio i telewizję publiczną o działalności organizacji, możliwość użytkowania nieruchomości należących do Skarbu państwa lub samorządu terytorialnego na preferencyjnych warunkach, angażowania do zbiórek małoletnich wolontariuszy; są zwolnione z podatku dochodowego w szerszym zakresie niż „zwykle” organizacje pozarządowe. Organizacją pożytku publicznego nie mogą zostać spółdzielnie socjalne oraz stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.

Wszystkie organizacje pozarządowe tzw. sektora trzeciego NGO są podstawą społeczeństwa obywatelskiego, charakteryzującego się aktywnością i zdolnością do samoorganizacji oraz określania i osiągania wyznaczonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej.

10.4. UNIA EUROPEJSKA. NATO. POLSKA NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ.

7 lutego 1992 roku został podpisany traktat o Unii Europejskiej - tak zwany **traktat z Maastricht**, na mocy którego 1 listopada 1993 r. powstała Unia Europejska jako efekt długoletniego procesu integracji demokratycznych państw europejskich.

Obecnie Unia Europejska to gospodarczo - polityczny związek 28 państw. Wszystkie państwa wchodzące w jej skład są suwerenne i niepodległe, ale część swoich kompetencji przekazały organom i instytucjom wspólnym dla UE podejmującym decyzje w sposób demokratyczny. Jedną z najważniejszych zasad dotyczących podziału kompetencji między instytucje Unii Europejskiej, a państwa członkowskie jest zasada subsydiarności, pomocniczości, (art. 5 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej), która głosi, że każdy szczebel władzy powinien realizować tylko te zadania, które nie mogą być skutecznie zrealizowane przez szczebel niższy lub same jednostki działające w ramach społeczeństwa. Zasada ta oznacza granice działania UE. W obszarach które nie są traktatowo zastrzeżone dla instytucji wspólnotowych, Unia podejmuje działania tylko w przypadkach, które nie mogą zostać zrealizowane dostatecznie efektywnie na poziomie państwa członkowskiego. Zasada subsydiarności odnosi się też do poszczególnych szczebli władzy w Rzeczypospolitej Polskiej.

W podejmowaniu decyzji na szczeblu UE uczestniczy kilka ważnych instytucji:

- **Parlament Europejski**, który reprezentuje obywateli UE i jest przez nich wybierany w wyborach bezpośrednich (obecnie jest 751 deputowanych wybieranych na 5 lat), pełni funkcje prawodawcze, razem z Radą stanowi akty prawne, nadzoruje i uchwała budżet;
- **Rada Europejska** w skład której wchodzi szefowie państw i rządów państw członkowskich UE nadaje Unii impulsy niezbędne do jej rozwoju i określa ogólne wytyczne jej polityki, często mylona jest z Radą Europy (Rada Europy nie jest organem UE, a organizacją prawie wszystkich państw europejskich i niektórych na świecie);
- **Rada Unii Europejskiej** zwana po prostu Radą, która reprezentuje rządy państw członkowskich, składa się z ministrów poszczególnych państw i jest podstawowym organem decyzyjnym i prawodawczym, ma prawo zawierania umów międzynarodowych;

- **Komisja Europejska**, która reprezentuje interesy UE jako całości ma prawo inicjatywy legislacyjnej i wydawania aktów prawnych;
- **Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej** - jego rolą jest interpretacja przepisów europejskich i tworzenie prawa;

10.4. POLSKA W UNII.

Zmiany ustrojowe po 1989 r. umożliwiły podjęcie rozmów na temat stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Oficjalne rokowania rozpoczęto 22 grudnia 1990 r. zakończono podpisaniem Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi.

Wniosek o członkostwo w Unii władze polskie złożyły dnia 8 kwietnia 1994 roku. Traktat akcesyjny będący prawną podstawą przystąpienia 10 państw Europy Środkowej i Południowej w tym Polski został podpisany 16 kwietnia 2003 roku w Atenach. Referendum akcesyjne w Polsce odbyło się 7 i 8 czerwca 2003 r. Odpowiedź „tak” wybrało 77,45 % głosujących. 1 maja 2004 r. Polska stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, a od grudnia 2007 roku weszła do układu z Schengen co spowodowało gwałtowny wzrost emigracji zarobkowej, przede wszystkim do Wielkiej Brytanii. Wejście Polski do Unii przyspieszyło rozwój naszego kraju. W 2018 r. Ministerstwo Finansów poinformowało, że od początku członkostwa do 2018 r. Polska otrzymała od UE 153,3 mld euro wpłacając do UE 50,5 mld euro. Tak więc netto otrzymała 440mld zł unijnego wsparcia.

Korzyści z członkostwa w UE:

- utrzymanie pokoju w Europie i bezpieczeństwo dla Polski;
- rozwój i utrzymanie standardów demokratycznych (wdrażanie tzw. kryteriów kopenhaskich).

Kraj, który chce być w UE musi posiadać instytucje gwarantujące demokrację, poszanowanie państwa prawa i praw człowieka oraz zapewnić ochronę mniejszościom.);

- swoboda podróżowania, podejmowania nauki i pracy w Europie;
- wyrównywanie poziomu życia dzięki funduszom europejskim (tzw. polityka spójności);
- rozwój rolnictwa polskiego dzięki wspólnej polityce rolnej;
- szybki rozwój gospodarczy; poprzez dostęp do jednolitego rynku europejskiego (np. zniesienie cel)

10.4 NATO

NATO - Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego, zwana potocznie **Sojuszem Północnoatlantyckim** to organizacja będąca sojuszem politycznym i wojskowym. Powstała po II wojnie światowej dnia 24 sierpnia 1949 r. na mocy „Traktatu północnoatlantyckiego”. Głównym celem była obrona przed atakiem ze strony ZSRR i jego państw satelickich skupionych od 1955 r. w Układzie Warszawskim. Po rozwiązaniu UW pełni rolę stabilizacyjną, podejmując działania zapobiegające rozprzestrzenianiu się konfliktów regionalnych, pełni też rolę gwaranta bezpieczeństwa zewnętrznego państw członkowskich. Obecnie skupia 29 państw w tym od 1999 r. Polskę. Główną zasadą zapisaną w art. 5 Traktatu jest kolektywna obrona, która oznacza, że atak na jednego z członków uważany jest za atak przeciw wszystkim członkom. Sekretarzem Generalnym NATO jest Jens Stoltenberg, norweski polityk i ekonomista.

10.5. POLSKA W NATO

Dążenia Polski do uzyskania członkostwa w NATO wynikały z negatywnych doświadczeń historycznych związanych z II wojną światową i podporządkowaniem naszego państwa ZSRR po jej zakończeniu. Po rozwiązaniu Układu Warszawskiego Polska rozpoczęła działania dyplomatyczne zmierzające do uzyskania członkostwa w NATO. Po dokonaniu ogromnego wysiłku związanego z przebudową armii, Polska podpisała 2 lutego 1994 roku dokument „Partnerstwo dla Pokoju”, równocześnie prowadząc działania dyplomatyczne w stolicach państw NATO w celu uzyskania ich zgody na wstąpienie do tej organizacji. W lipcu 1997 r. została zaproszona do negocjacji na temat uzyskania członkostwa i po uzyskaniu zgody parlamentów państw członkowskich i Sejmu Polski 12 marca 1999 r. w miejscowości Independence (USA) została oficjalnie przyjęta do NATO. Polska stała się członkiem najsilniejszego istniejącego współcześnie paktu militarnego. Zapewnia nam to wyjątkowe miejsce wśród państw Świata i poczucie bezpieczeństwa.

Rozdział II

Adw. Kinga Obrębska –Czyż

Prawa obywatelskie i socjalne gwarantowane przez Konstytucję RP, w tym prawa osób starszych

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe nie różnicuje gwarantowanych w niej praw obywatelskich na osoby starsze i innych obywateli. Tylko jeden artykuł w swoim brzmieniu traktuje o „osobach w podeszłym wieku”.

W art. 68 Konstytucji RP gwarantującym prawo do ochrony zdrowia obywatelom i równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, bez względu na sytuację materialną, wskazano w pkt 3, że władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku, co oznacza, że podmioty te powinny mieć zagwarantowane uprzywilejowane traktowanie w zakresie świadczonej im opieki zdrowotnej.

Prawa obywatelskie wynikające z Konstytucji RP

Art. 30. Obowiązek poszanowania godności człowieka, gwarancja poszanowania godności, z której wynikają prawa i wolności człowieka, prawo do godnego, humanitarnego traktowania.

Art. 32. Prawo do równego traktowania wobec prawa. Zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym.

Art. 33. Prawo do równego traktowania kobiet i mężczyzn.

Art. 36. Prawo do opieki ze strony Państwa podczas pobytu za granicą.

Art. 38. Prawo do ochrony prawnej życia.

Art. 41. Prawo do wolności osobistej i nietykalności osobistej. Prawo do humanitarnego traktowania. Prawo do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności.

Art. 42. Prawo do obrony, domniemanie niewinności.

Art. 45. Prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Art. 47. Prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

Art. 49. Prawo do tajemnicy korespondencji.

Art. 51. Prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych. Prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą.

Art. 53. Wolność sumienia i religii.

Art. 54. Wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Art. 60. Prawo dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach.

Art. 61. Prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne.

Art. 62. Prawo obywatela do udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończyć 18 lat.

Art. 63. Prawo do składania petycji, wniosków i skarg w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą do organów władzy publicznej oraz do organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej.

Art. 64. Prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.

Art. 67. Prawo do zabezpieczenia społecznego, w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę, inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego.

Art. 68. 1. Prawo do ochrony zdrowia.

2. Prawo do równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

3. Obowiązek władzy publicznej zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej m.in. osobom w podeszłym wieku.

Art. 77. Prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.

Art. 79. Prawo do wniesienia skargi do Trybunału Konstytucyjnego.

Art 80. Prawo do wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Obowiązki samorządów wobec osób starszych.

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, **gmina ma obowiązek sprzyjać solidarności międzypokoleniowej oraz tworzyć warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej.** Rada gminy, z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanych środowisk, może utworzyć gminną radę seniorów. Gminna rada seniorów ma charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny (art. 5c powołanej ustawy).

Gmina ma również obowiązek zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty co należy do zadań własnych gminy. W szczególności dotyczą one ochrony zdrowia, pomocy społecznej, w tym tworzenie, prowadzenie ośrodków i zakładów opiekuńczych.

Na szczeblu powiatowym, zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, powiat ma obowiązek wykonywać zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie m.in. promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej i ochrony i praw konsumenta. Samorząd województwa zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim w zakresie m.in. promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej i ochrony praw konsumentów.

Obowiązki powyższe skonkretyzowane są poszczególnymi ustawami, w zakresie udzielania pomocy osobom starszym takie obowiązki przewiduje ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2014 r.

Gmina na podstawie powołanej ustawy, m.in. obowiązkowo musi zapewnić:

- 1) udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozabawionym;
- 2) przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych;
- 3) przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych;
- 4) przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych

na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;

- 5) sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;
- 6) kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu;
- 7) przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych;

Powiat w ramach powierzonych mu zadań ma obowiązek m.in.:

- 1) prowadzenie specjalistycznego poradnictwa;
- 2) prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób;
- 3) udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach;

Samorząd województwa odpowiada za m.in. :

- 1) rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska;
- 2) organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;

Wojewoda zaś sprawuje kontrolę placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, w zakresie standardów usług socjalno-bytowych i przestrzegania praw tych osób.

1. Pomoc społeczna – dla kogo?

Pomoc społeczna jest świadczona na podstawie ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2014 r.

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej (minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, wojewodowie) i samorządowej (marszałkowie województw, starostowie na poziomie powiatów oraz wójtowie, burmistrzowie (prezydenci miast) na poziomie gmin. Organy te realizując zadania pomocy społecznej współpracują, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. (art. 2 powołanej ustawy)

Pomoc społeczna przysługuje m.in. obywatelom polskim zamieszkującym i przebywającym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Pomocy udziela się przede wszystkim ze względu na:

- 1) ubóstwo;
- 2) bezdomność;
- 3) bezrobocie;
- 4) niepełnosprawność;
- 5) długotrwałą lub ciężką chorobę;

Udzielania wsparcia społecznego odbywa się poprzez Ośrodki Pomocy Społecznej tworzone w gminie, zaś w powiecie Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, zaś w miastach na prawach powiatu Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie (Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej).

W zależności od sytuacji rodzinnej (czy jesteśmy osobami samotnie gospodarującymi, czy prowadzimy gospodarstwo domowe z inną osobą), wieku, stanu zdrowia, dochodu istnieje możliwość ubiegania się o:

1. udzielania dotacji przedmiotowej do posiłków sprzedawanych w barach,
2. świadczenia pieniężne w zależności od kryteriów dochodowego: (od 1.10.2018 r. kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej nie może przekroczyć 701 zł, dla osoby gospodarującej z rodziną do 528 zł)
  - a) zasiłek stały - dla pełnoletniej osoby samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od
  - b) kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej, pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.
  - c) b) zasiłek okresowy – przyznawany w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego: osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny;
  - d) c) zasiłek celowy - w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej (w szczególności

ści na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu),

- e) e) opłacanie składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
- f) f) usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze - dla osoby samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, (np. pomocy przy: sprzątaniu, przygotowywaniu posiłków, robieniu zakupów, pielęgnacji zleconej przez lekarzy, specjalistycznej opiece odpowiedniej do schorzeń lub niepełnosprawności)
- g) g) dom dziennego pobytu – ośrodek dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, mogą być przyznane usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub posiłek, świadczone w ośrodku wsparcia.
- h) h) dom pomocy społecznej – ośrodek dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych; jeżeli czas oczekiwania na miejsce w domu opieki społecznej zlokalizowanym najbliżej miejsca zamieszkania osoby kierowanej wynosi ponad 3 miesiące, na wniosek tej osoby, ośrodek kieruje do innej placówki w której termin oczekiwania na miejsce wynosi mniej niż 3 miesiące,

Miesięczny koszt pobytu w domu pomocy społecznej jest odpłatny do wysokości średniego miesięcznego kosztu utrzymania mieszkańca, Średni miesięczny koszt utrzymania mieszkańca: 1) w domu pomocy społecznej o zasięgu gminnym – ustala wójt (burmistrz, prezydent

miasta 2) w domu pomocy społecznej o zasięgu powiatowym – ustala starosta i 3) w regionalnym domu pomocy społecznej – ustala marszałek województwa. Mieszkaniec domu opieki społecznej ponosi maksymalnie do 70% kosztów pobytu w domu.

Inne świadczenia poza uregulowaniami wskazanymi w ustawie o pomocy społecznej:

- dla osób które ukończyły 75 rok życia przysługuje zasiłek pielęgnacyjny w wysokości 153 zł. Przy jego przyznawaniu nie brane jest pod uwagę kryterium dochodowe (ustawa o świadczeniach rodzinnych z 28 listopada 2003 r.)
- obligatoryjnie dla osób, które ukończyły 75 lat oraz dla osób niezdolnych do pracy lub samodzielnej egzystencji przysługuje dodatek pielęgnacyjny w wysokości 215,84 zł, o przyznaniu dodatku dla osób niezdolnych do pracy lub samodzielnej egzystencji stwierdza lekarz orzecznik ZUS. (ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu ubezpieczeń Społecznych)

Pobieranie zasiłku pielęgnacyjnego powoduje brak możliwości ubiegania się o dodatek pielęgnacyjny.

2. Instytucje Centralne na rzecz seniorów.

1) Rzecznik Praw Obywatelskich – każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, grupa obywateli lub organizacja może zwrócić się do Rzecznika o pomoc w ochronie swoich praw naruszonych przez władzę publiczną (np. przez: sądy, publiczną służbę zdrowia, szkoły i uczelnie, policję, urząd gminy itd.). W przypadku naruszenia prawa, należy skierować wniosek (skargę) do Rzecznika Praw Obywatelskich. Pismo jest wolne od opłat.

Dane adresowe:

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich,
al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa
e-mail: biurorzecznika@brpo.gov.pl
infolinia: 800 676 676

2) Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów – zajmuje się m.in. kształtowaniem polityki ochrony konsumentów. W zakresie ochrony konsumentów może: wystąpić do przedsiębiorców w sprawach z zakresu ochrony konsumentów, prowadzić postępowania wyjaśniające oraz postępowania administracyjne, wydawać

ostrzeżenia konsumenckie i komunikaty, nakładać kary finansowe na przedsiębiorców naruszających prawa konsumentów.

W zakresie pomocy stacjonarnej w ramach praw konsumentów pomoc można uzyskać u Powiatowych/ Miejskich Rzeczników Praw Konsumentów.

infolinia konsumencka: 801 440 220 / 22 290 89 16

3) Rzecznik Finansowy – organ został powołany w celu wspierania klientów w sporach z podmiotami rynku finansowego (np. Banki, Towarzystwa Ubezpieczeniowe, OFE).

Biuro Rzecznika Finansowego

Al. Jerozolimskie 87

02-001 Warszawa

Eksperckie dyżury telefoniczne:

22 333 73 25 - Banki i inne podmioty

rynku kapitałowego

22 333 73 26, 22 333 73 27 - OFE

lub inne formy oszczędzania emerytalnego

22 333 73 28 - Ubezpieczenia

4) Rzecznik Praw Pacjenta – zajmuje się ochroną praw pacjentów zapewnioną w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Rzecznik w szczególności zajmuje się analizą skarg pacjentów w celu określenia zagrożeń i obszarów w systemie ochrony zdrowia wymagających naprawy; oraz współpracą w zakresie przestrzegania praw pacjenta z podmiotami udzielającymi świadczeń zdrowotnych.

Biuro Rzecznika Praw Pacjenta

ul. Młynarska 46

01-171 Warszawa

infolinia Rzecznika Praw Pacjenta: 800 190 590

Rozdział III

Informacje w sprawie działań rządu podejmowanych na rzecz seniorów, w szczególności zmierzających do poprawy warunków życia i aktywności społecznej osób starszych

Oprac. Departament Polityki Senioralnej MRiPS

Sytuacja demograficzna w Polsce

W końcu 2019 r. liczba ludności Polski wyniosła 38,4 mln, w tym **ponad 9,7 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej** (ponad 25%).

W 2050 r. populacja osób w wieku 60 lat i więcej wzrośnie do 13,7 miliona i będzie stanowiła ponad 40% ogółu ludności Polski.

Wśród seniorów najliczniejszą grupę (28,4%) stanowią osoby w wieku 60-64 lata. Drugą pod względem liczebności grupę stanowią osoby w wieku 65-69 (ponad jedna czwarta osób w wieku senioralnym). Mniej liczną, ale najszybciej rosnącą (w stosunku do roku poprzedniego) jest grupa osób w wieku 70-74 lata.

Liczba osób w tym wieku wzrosła o 9,9 %, a ich udział w populacji osób starszych o 1,3 p. proc - do poziomu 18,1%. Około 17,4% osób starszych stanowią osoby w wieku co najmniej 80 lat.

W populacji osób w starszym wieku większość stanowią kobiety (58,1%). Na 100 mężczyzn przypada ich 139 (dla ludności ogółem wskaźnik feminizacji wynosi 107). W miastach współczynnik feminizacji w grupie osób w wieku senioralnym wyniósł w 2019 r. 146, natomiast na wsi - 126.

W 2019 r. mężczyzna w wieku 60 lat miał przed sobą jeszcze średnio ponad 19 lat życia, zaś kobieta w tym wieku ponad 24 lata.

Polityka senioralna rządu RP opiera się na dwóch filarach. Pierwszym są programy i działania zapewniające bezpieczeństwo finansowe osób starszych (np. waloryzacja świadczeń, trzynasta i czternasta emerytura). Drugi filar to programy wspierające seniorów i ich rodziny w zakresie usług oraz aktywności osób starszych.

W 2015 r., to jest w roku, gdy rządy przejmowało Prawo i Sprawiedliwość wsparcie dla seniorów wyniosło łącznie 3,62 mld zł. W roku 2021 będzie to ok. 34,9 mld zł., czyli blisko 10-krotnie większe.

PRIORYTETY RZĄDU W ZAKRESIE POLITYKI SENIORALNEJ

Priorytetowe działania podejmowane przez resort rodziny i polityki społecznej w obszarze polityki senioralnej w roku 2021 koncentrują się na:

1. Poprawie sytuacji finansowej emerytów i rencistów, w tym w szczególności osób pobierających niskie świadczenia.
2. Poprawie jakości życia seniorów.
3. Wsparciu aktywnego starzenia się i uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego poprzez dofinansowanie aktywności organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów.
4. Nowelizacji ustaw, w tym w szczególności ustawy o pomocy społecznej.
5. Realizacji programów pomocy żywnościowej i wspierania seniorów w kryzysie bezdomności.
6. Integrowaniu i realizacji polityk publicznych na rzecz rozwoju usług ekonomii społecznej na rzecz seniorów.
7. Opracowaniu oraz realizacji strategicznych i zintegrowanych rozwiązań z zakresu deinstytucjonalizacji usług społecznych świadczonych w środowisku.

OBSZAR: UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Celem funkcjonowania systemu ubezpieczeń spo-

łącznych jest zapewnienie ubezpieczonym ochrony przed ryzykiem niezdolności do pracy, powstałej z powodu wieku, inwalidztwa, wypadku przy pracy oraz choroby lub macierzyństwa. Świadczenia emerytalno-rentowe powinny być przy tym przede wszystkim bezpieczne, co oznacza, że ich wypłata musi być niezagrażona i terminowa. Oznacza to również konieczność dbania o stan finansów państwa i finansów ubezpieczeń społecznych, co jest również jednym z priorytetów polityki rządu i resortu rodziny.

Oprócz podjętych w poprzednich latach działań w zakresie polityki ubezpieczeniowej i wysokości świadczeń emerytalno-rentowych (w szczególności najniższych), tj.

1. Przywrócenia wieku emerytalnego (60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn);
2. Zmiany zasad waloryzacji emerytur i rent w 2017 r., 2019 r. i 2020 r. (waloryzacja kwotowo-procentowa – w 2017 r. – kwota waloryzacji wyniosła 10 zł, a w 2019 i 2020 r. – 70 zł) - co spowodowało wyższy wzrost najniższych świadczeń niż gdyby została przeprowadzona waloryzacja procentowa;
3. Podwyższenia wysokości najniższej emerytury o ponad 42% (od roku 2015 r.);
4. Wypłaty rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego (program Mama 4+) od marca 2019 r.;
5. Ustawowego od 2020 r. zagwarantowania corocznej wypłaty dodatkowego rocznego świadczenia pieniężnego, tzw. trzynastej emerytury - również w bieżącym roku w MRiPS, przygotowane zostały inicjatywy w obszarze ubezpieczeń społecznych, mające wpływ na polepszenie sytuacji finansowej świadczeniobiorców. Działania te były i będą realizowane pomimo trudnej sytuacji związanej z pandemią Covid-19, mającej wpływ na finanse publiczne. Wypłata świadczeń nie jest zagrożona.

WALORYZACJA ŚWIADCZEŃ EMERYTALNO-RENTOWYCH:

Ustawa o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, dotycząca waloryzacji świadczeń w 2021 r., przewidywała wzrost świadczeń emerytalno-rentowych o wskaźnik waloryzacji, jednak nie mniej niż o kwotę 50 złotych. Jednak z uwagi, że rzeczywi-

sty wskaźnik waloryzacji świadczeń wyniósł 104,24% (powodował wzrost świadczeń najniższych o 50,88 zł) – wszystkie świadczenia emerytalno-rentowe zostały podwyższone rzeczywistym wskaźnikiem waloryzacji. Waloryzacja została przeprowadzona od dnia 1 marca 2021 r.

Od 1 marca 2021 r. najniższa emerytura (renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, renta rodzinna i renta socjalna) wynosi – 1250,88 zł. To wzrost o 50,88 zł. Całkowity koszt waloryzacji świadczeń emerytalno-rentowych i innych świadczeń z systemu powszechnego, rolniczego i mundurowego w 2021 r., szacowany jest na ok. 10,6 mld zł. W 2015 r. najniższa emerytura wynosiła 880,45 zł i wzrosła o ponad 42% w stosunku do 2021 r. (1250,88 zł).

Przed rządem negocjacje w Radzie Dialogu Społecznego w zakresie zwiększenia wskaźnika waloryzacji w części dotyczącej płac, które odbędą się w czerwcu br. Wstępne prognozy oznaczają, że wskaźnik waloryzacji w 2022 r. będzie na poziomie ok. 104%.

TRZYNASTA EMERYTURA

13 emerytura po raz pierwszy wypłacona została w 2019 r., a od 2020 r. jest gwarantowana w ustawie jako dodatkowe roczne świadczenie pieniężne dla wszystkich emerytów i rencistów – bez kryterium dochodowego. Trzynasta emerytura wypłacana jest w wysokości najniższej emerytury, czyli aktualnie 1250,88 zł. Z tej kwoty nie są dokonywane potrącenia czy egzekucje. 13 emerytura to wsparcie dla ok. 9,8 mln emerytów.

W sumie w latach 2019 - 2021 na ten cel przeznaczone zostało ok. 35 mld zł. W 2021 r. to ok. 12,2 mld zł (z Funduszu Solidarnościowego).

CZTERNASTA EMERYTURA

14. emerytura, jako kolejne w 2021 r., obok 13 emerytury, dodatkowe świadczenie. Wypłata tego świadczenia rozpocznie się w listopadzie 2021 r. Świadczenie będzie wypłacone z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji dochodowej świadczeniobiorców.

Dla osób pobierających świadczenia w wysokości do 2900 zł brutto – 14. emerytura - przyznawana będzie w wysokości najniższej emerytury, tj. w kwocie 1250,88 zł brutto. W przypadku świadczeniobiorców pobierających świadczenie w wysokości wyższej niż 2900 zł brutto, zastosowana będzie zasada „złotówka za złotówkę”, a więc 14. emerytura będzie zmniejszana o kwotę prze-

kroczenia ponad 2900 zł brutto. Zdecydowana większość, ok. 7,9 mln osób, otrzyma świadczenie w pełnej wysokości, a ok. 1,2 mln – w wysokości odpowiednio pomniejszonej. Na ten cel przeznaczone zostanie ok. 10,6 mld zł.

„MAMA 4+”

1 marca 2019 r. wszedł w życie program „Mama 4+”. **Rodzicielskie świadczenie uzupełniające przysługuje w wysokości minimalnej emerytury** i jest wsparciem dla tych osób (przede wszystkim kobiet), które poświęciły się wychowaniu co najmniej czwórki dzieci, rezygnując z pracy zawodowej lub pracowały za krótko, by uzyskać prawo do choćby minimalnej emerytury.

Na wsparcie rodziców w ramach programu „Mama 4+” przeznaczono **880 mln zł** Świadczenie to **pobiera ponad 71 tys. osób** (dane na koniec kwietnia br.).

WSPARCIE DZIAŁACZY ANTYKOMUNISTYCZNYCH

Przepisami ustawy z dnia 30 marca 2021 r. o zmianie ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 794), nastąpi zwiększenie zakresu wsparcia udzielanego działaczom opozycji i osobom represjonowanym.

Zmiany dotyczą m.in.:

- **Rozszerzenia kręgu osób uprawnionych do świadczenia wyrównawczego** o osoby o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych uprawnione do renty rodzinnej.

Od 30 maja br., tj. od wejścia w życie ustawy, prawo do świadczenia wyrównawczego będą mieć nie tylko osoby o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, uprawnione do emerytury lub renty inwalidzkiej albo renty z tytułu niezdolności do pracy, lecz również ww. osoby, które są uprawnione do renty rodzinnej.

Z uwagi na mechanizm tegorocznej waloryzacji świadczenie wyrównawcze przysługuje od 1 marca 2021 r. w kwocie stanowiącej różnicę pomiędzy kwotą 2501,76 zł a kwotą pobieranej emerytury albo renty.

- **Podniesienia progów dochodowych upraw-**

niających do pomocy pieniężnej jednorazowej lub okresowej oraz umożliwienia przyznania pomocy pieniężnej jednorazowej nie częściej niż 2 razy w roku kalendarzowym (obecnie raz w roku).

Pomoc pieniężna jednorazowa będzie mogła być przyznana, jeżeli:

- 1) dochód osoby samotnie gospodarującej nie przekracza kwoty odpowiadającej 290% (3627,55 zł) najniższej emerytury (dotychczas: 220%),
- 2) dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty odpowiadającej 220% (2751,94 zł) najniższej emerytury (dotychczas: 150%),
- 3) dochód osoby samotnie gospodarującej lub dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty odpowiadającej 350% (4378,08 zł) najniższej emerytury, w przypadku gdy wnioskodawca jest osobą całkowicie niezdolną do pracy i do samodzielnej egzystencji. (dotychczas: 300%).

Natomiast pomoc pieniężna okresowa będzie mogła być przyznana, jeżeli:

- 1) dochód osoby samotnie gospodarującej nie przekracza kwoty odpowiadającej 220% (2751,94 zł) najniższej emerytury (dotychczas: 150%),
- 2) dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty odpowiadającej 150% (1876,32 zł) najniższej emerytury (dotychczas: 100%).

- Przyznania działaczom opozycji antykomunistycznej i osobom represjonowanym z powodów politycznych pozostającym w zatrudnieniu prawa do dodatkowego urlopu wypoczynkowego w wymiarze 5 dni roboczych w roku kalendarzowym.

- Uznania za okres składkowy okresu pozbawienia możliwości wykonywania swojego zawodu przed dniem 31 lipca 1990 r. na skutek represji politycznych za działania na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

W ZUS zarejestrowano 3 370 wniosków. 60% wszystkich wniosków stanowiły wnioski złożone przez mężczyzn (2 021 wniosków), 40% to wnioski złożone przez kobiety (1 349 wniosków). Wydano 3 272 decyzje, z czego 78% to decyzje z prawem do świadczenia (2 549 decyzji), a 22% z odmową prawa do świadczenia (723 decyzje). Liczba wypłacanych świadczeń – 2 428.

Minimalna wysokość świadczenia do wypłaty to 1,02 zł. Maksymalna wysokość świadczenia do wypłaty to 2 499,88 zł. Średnia wysokość świadczenia do wypłaty w Zakładzie to 718,27 zł.

Struktura wysokości świadczeń wyrównawczych (spośród świadczeń wypłacanych):

- do 500 zł – 876 świadczeń,
- pow. 500 zł do 1000 zł – 931 świadczeń,
- pow. 1000 zł do 1500 zł – 459 świadczeń,
- pow. 1 500 zł do 2 000 zł – 146 świadczeń,
- pow. 2000 zł. – 16 świadczeń.

OBSZAR: POMOC SPOŁECZNA

Wśród ważnych zrealizowanych bieżącym roku działań Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej znajduje się również **nowelizacja ustawy o pomocy społecznej**.

Wprowadzono zmiany m.in. w zakresie przepisów dotyczących pracowników socjalnych, celem wzrostu wynagrodzeń i zwiększenia liczby osób wykonujących ten zawód. Ważna zmiana dotyczy uelastycznienia maksymalnej wysokości zasiłku okresowego przyznanego osobie samotnie gospodarującej.

Wprowadzono modyfikacje związane ze świadczeniami niepieniężnymi oraz procedurą ich przyznawania, m.in. ustawową możliwość przyznania usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w trybie pilnym, zrezygnowano także z odpłatności za korzystanie z usług świadczonych w trybie dziennym w środowiskowych domach samopomocy, wprowadzono możliwość wspólnego kierowania – do jednego domu pomocy społecznej – członków rodziny, np. małżonków lub rodzica z pełnoletnim dzieckiem, nawet gdy kwalifikują się do różnego typu placówek.

Resort rodziny i polityki społecznej jest zaangażowany w prace nad programowaniem wsparcia żywnościowego dla osób najbardziej potrzebujących w ramach nowej perspektywy finansowej funduszy Unii Europejskiej na lata 2021-2027.

W 2021 r. kontynuowana jest realizacja wieloletniego rządowego programu „**Posiłek w szkole i w domu na lata 2019-2023**”, który zapewnia pomoc zarówno osobom starszym, niepełnosprawnym, o niskich dochodach, jak i dzieciom, które wychowują się w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji.

Program przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzieleniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świad-

czenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Możliwe jest również dofinansowanie posiłków dowożonych osobom dorosłym (np. niewychodzącym z domu ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), które same nie są w stanie ich przygotować.

Na realizację programu przeznaczono w br. środki w wysokości 510 mln złotych (w latach 2016-2020 łącznie blisko 2,5 mld złotych).

W ramach Programu Operacyjnego Pomoc żywnościowa 2014-2020, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD), w 2021 r. kontynuowana będzie ponadto dystrybucja żywności w Podprogramie 2020, który rozpoczął się w grudniu 2020 r. i potrwa do końca sierpnia 2021 r., z możliwością ewentualnego przedłużenia.

W 2021 r. do potrzebujących trafi żywność o łącznej wartości ok. 360 mln złotych (łącznie w latach 2016-2020 – ponad 1,6 mld złotych).

Kontynuujemy również w 2021 roku realizację programu pn. Pokonać bezdomność. **Program pomocy osobom bezdomnym.**

Program ma charakter uzupełniający wobec ustawowych obowiązków samorządów gmin w zakresie przeciwdziałania bezdomności, a także charakter wspierający działalność podmiotów uprawnionych, funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Głównym celem programu jest inspirowanie i wspieranie działań nakierowanych na przeciwdziałanie i rozwiązywanie problemu bezdomności. Wysokość planowanych środków na realizację programu w br. wynosi 5,5 mln złotych.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze przysługują osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności wymaga pomocy innych osób. Mogą być przyznane także osobie w rodzinie, która wymaga pomocy innych osób, jednak rodzina, a także wspólnie nie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie są w stanie takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują: zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych (sprzątanie, pranie, zakupy, sporządzanie posiłków), opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację, zapewnianie kontaktów z otoczeniem.

Usługi te są bezpłatne lub odpłatne w części lub w całości.

Szczegółowe zasady odpłatności za usługi opiekuńcze ustalają władze gminy w drodze uchwały. Wysokość

opłat uzależniona jest przede wszystkim od dochodu osoby korzystającej z usług opiekuńczych oraz kosztu i liczby godzin świadczonych usług opiekuńczych.

W przypadku szczególnej i trudnej sytuacji życiowej świadczeniobiorcy istnieje możliwość odstępiania od opłat za usługi. Usługi te są realizowane jako zadanie własne gminy i finansowane z budżetu gminy.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są usługami dostosowanymi do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, które są świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. Do usług o charakterze aktywnym można zaliczyć:

- uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym zwłaszcza:
  - » interwencje i pomoc w życiu w rodzinie.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze, z wyjątkiem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, są zadaniem własnym gminy. Szczegółowe zasady odpłatności za usługi opiekuńcze, a także możliwości zwolnienia z opłat w części lub całości ustalają władze gminy w drodze uchwały.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi są zadaniem zleconym gminie, finansowanym z budżetu państwa.

Zgodnie ze statystycznymi danymi resortowymi, pomoc w formie usług opiekuńczych ogółem, realizowana w ramach zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym - w 2019 r. została przyznana w drodze decyzji administracyjnych łącznie dla ponad 119 tys. osób, w tym dla 6,7 tys. osób w formie specjalistycznych usług opiekuńczych (z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi).

Pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi, realizowaną przez gminy w ramach zadań z zakresu administracji rządowej - w 2019 r. przyznano 15,5 tys. osobom.

Usługi realizowane w ośrodkach wsparcia:

- dziennych domach pomocy
- klubach samopomocy
- ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi:
  - a) środowiskowych domach samopomocy
  - b) klubach samopomocy

Zgodnie z przepisami ustawy o pomocy społecznej, prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej, realizowanym przez samorząd gminny lub powiatowy.

W celu wykonania nałożonego zadania, jednostki samorządu terytorialnego mogą samodzielnie prowadzić ośrodki wsparcia bądź zlecić ich prowadzenie innemu podmiotowi w trybie przewidzianym w przepisach ustawy o pomocy społecznej (art. 25).

Środowiskowe domy samopomocy świadczą usługi w ramach indywidualnych

lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, które obejmują:

- trening funkcjonowania w codziennym życiu,
- trening umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów,
- trening umiejętności komunikacyjnych,
- trening umiejętności spędzania czasu wolnego,
- poradnictwo psychologiczne,
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
- terapię ruchową, w tym: zajęcia sportowe, turystykę i rekreację.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej rokrocznie poszerza dostępność usług w środowiskowych domach samopomocy poprzez rozwój sieci tych ośrodków wsparcia.

Według stanu na koniec 2019 r. liczba środowiskowych domów samopomocy wynosiła 830 na 31 143 miejsca, z których skorzystało 34 309 uczestników.

W 2019 r. utworzono ogółem 929 miejsc (w tym 401 z podwyższoną dotacją „Za życiem”), w tym:

- liczba utworzonych środowiskowych domów samopomocy : 20 z 590 miejscami (w tym 236 z podwyższoną dotacją Za życiem)
- liczba utworzonych filii: 6 z 139 miejscami (w tym 76 z podwyższoną dotacją Za życiem)
- liczba utworzonych klubów samopomocy: 2 z 20 miejscami.

W 2020 r. planowano utworzenie 27 ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (na 549 miejsc, w tym 177 kwalifikujących się do podwyższonej dotacji), w tym 23 środowiskowych domów samopomocy, 3 filii istniejących śds, i 1 klubu samopomocy. Planowano, że 4 ośrodki wsparcia powstaną na terenach stanowiących „białe plamy”.

Osoby starsze korzystające z usług świadczonych w środowiskowych domach samopomocy to przede wszystkim osoby z chorobami otępiennymi, w tym z chorobą Alzheimera.

Spośród usług oferowanych osobom starszym, przebywającym w domach pomocy społecznej, charakter aktywizujący mają głównie usługi wspomagające, polegające na:

- umożliwieniu udziału w terapii zajęciowej,
- podnoszeniu sprawności i aktywizowaniu mieszkańców domu, w tym w zakresie komunikacji wspomagającej lub alternatywnej, w przypadku osób z problemami w komunikacji werbalnej,
- umożliwieniu zaspokojenia potrzeb religijnych i kulturalnych,
- zapewnieniu warunków do rozwoju samorządności mieszkańców domu,
- stymulowaniu nawiązywania, utrzymywania i rozwijania kontaktu z rodziną i społecznością lokalną.

OBSZAR: ZORGANIZOWANIE ZINTEGROWANEGO SYSTEMU USŁUG SPOŁECZNYCH I ZDROWOTNYCH W ŚRODOWISKU (DEINSTYTUCJONALIZACJA)

Kolejnym priorytetem w tegorocznych działaniach Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej jest kompleksowe stworzenie warunków do zindywidualizowanych usług społecznych, szczególnie dla rodzin z dziećmi, osób niesamodzielnych, z niepełnosprawnościami czy wykluczonych.

W Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej w 2021 r. przygotowano projekt **Strategii deinstytucjonalizacji usług społecznych w Polsce**.

Celem głównym projektowanej Strategii jest zapewnienie najpóźniej do 2035 roku, każdej osobie potrzebującej wsparcia z powodów społecznych, między innymi podeszłego wieku, niepełnosprawności, zdrowia psychicznego, bezdomności - bezpiecznego funkcjonowania w swoim miejscu zamieszkania w swoim mieszkaniu lub domu tak długo, jak tego pragnie, zaś dzieciom i młodzieży pozbawionej opieki rodzicielskiej wsparcia jak najbardziej zbliżonego do warunków rodzinnych.

Planuję się, że cel ten zostanie osiągnięty poprzez następujące cele szczegółowe:

1. Zbudowanie systemu wsparcia rodzin opiekuńczych się dziećmi oraz osobami wymagającymi wsparcia, wspierając funkcje opiekuńcze i spójność rodzin;
2. Zbudowanie systemu środowiskowych usług społecznych i zdrowotnych, wspierających osoby potrzebujące wsparcia, bazującego na działaniach środowiskowych, asystencji osobistej i formach dziennego pobytu;
3. Stworzenie kompleksowych działań wspierających zamieszkiwanie we własnym mieszkaniu, domu lub mieszkaniu wspomagany - jako realnej alternatywy do pobytu w instytucji całodobowej;
4. Zrealizowanie opartego o diagnozę procesu reform instytucjonalnych, prowadzących do stopniowej eliminacji miejsc o charakterze całodobowym, tam, gdzie jest to konieczne i możliwe;
5. Stworzenie sprawnego systemu programowania, realizacji, monitorowania i oceny systemu usług społecznych, funkcjonującego w partnerstwie publiczno-społecznym, wspierającego indywidualne podejście do zaspokajania potrzeb i możliwość wyboru usługodawcy.

W dokumencie Strategii uwzględniono 5 priorytetów: Rodzina, Społeczność Lokalna, Mieszkalnictwo, Placówki Całodobowe oraz Zarządzanie zmianą.

OBSZAR: EKONOMIA SPOŁECZNA I SOLIDARNA

Podejmowane przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej działania obejmują wsparcie rozwoju ekonomii społecznej. **Planowane na 2021 r. zadania w tym zakresie koncentrują się na:**

- a) wdrażaniu rozwiązań umożliwiających świadczenie usług społecznych przez podmioty ekonomii społecznej, na rzecz rodzin oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym niepełnosprawnych i starszych;
- b) zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności przez tworzenie dla nich miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych i wspieranie procesu reintegracji.

Realizując te zadania przewidujemy w szczególności opracowanie ustawy o ekonomii społecznej. Ustawa kompleksowo regulująca sferę ekonomii społecznej będzie istotnym elementem wspierającym rozwój tego sektora w Polsce.

W nowym akcie prawnym zdefiniowane zostaną podstawowe pojęcia (np. przedsiębiorstwa społeczne) oraz określone zostaną zasady i instrumenty służące wzmocnieniu sektora ekonomii społecznej, zwłaszcza w zakresie tworzenia miejsc pracy i reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz realizacji usług społecznych.

Wdrażanie rozwiązań ustawowych, a także koordynacja działań w zakresie ekonomii społecznej wspierana będzie zarówno ze środków krajowych (np. PFRON i Funduszu Pracy), jak również z programowanego obecnie wsparcia w ramach EFS+ oraz KPO.

Dokumenty strategiczne dotyczące polityki senioralnej oraz programy rządowe

POLITYKA SPOŁECZNA WOBEC OSÓB STARSZYCH 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ

Dokumentem wyznaczającym kierunki polityki społecznej wobec osób starszych w Polsce jest **Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ** (MP. z 2018 r. poz. 1169).

Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację działań zaplanowanych w dokumencie jest Minister Rodziny i Polityki Społecznej.

We wskazanym dokumencie zostały uporządkowane działania publiczne prowadzone na rzecz osób starszych oraz wyznaczone kierunki polityki senioralnej w Polsce.

Przedmiotowy dokument uwzględnia 7 obszarów polityki społecznej dotyczących ogółu osób starszych oraz 4 obszary działań skierowane bezpośrednio do niesamodzielnych osób starszych i ich opiekunów.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, na podstawie ustawy z 11 września 2015 r. o osobach starszych **monitoruje sytuację seniorów** - co roku we współpracy z instytucjami publicznymi, realizującymi działania na rzecz osób starszych, także tymi na poziomie województw **opracowuje Informację o sytuacji osób starszych w Polsce za rok ubiegły**.

Program „Senior+”

Program „Senior+” to wsparcie dla jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu i prowadzeniu Dziennych Domów i Klubów dla seniorów. Celem programu jest zwiększenie uczestnictwa społecznego osób starszych.

W 2015 r. w Polsce istniało 99 placówek oferujących miejsca dla niespełna 2,8 tys. osób. Dzisiaj w całym kraju działa 977 placówek oferujących ponad 23 tys. miejsc dla osób starszych.

W ramach tegorocznej edycji programu „Senior+” w całej Polsce powstanie kolejnych 113 placówek i ponad 2,5 tys. nowych miejsc dla osób starszych. Dzięki tej edycji liczba placówek „Senior+” przekroczy tysiąc, a liczba miejsc sięgnie 25 tys.

Na jego finansowanie do 2025 r. z budżetu państwa zostało przeznaczonych łącznie 300 mln zł w podziale na każdy rok po 60 mln.

Program ASOS (zakończony w 2020r.)

Rządowy Program na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020, znany pod nazwą ASOS, miał na celu przede wszystkim aktywizację seniorów i podnoszenie jakości ich życia poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnie.

To łącznie 2,8 tys. zrealizowanych projektów dla 1,4 mln osób starszych.

Program ASOS od 2021 r. został zastąpiony przez nowy **Program Wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025**.

W ramach programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025 (Program „Aktywni+”), organizacje pozarządowe i inne podmioty uprawnione działające na rzecz osób starszych mogą ubiegać się o dotacje na realizację działań, mających na celu zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Na jego finansowanie do 2025 r. z budżetu państwa zostało przeznaczonych łącznie 200 mln zł w podziale na każdy rok po 40 mln.

Działania będą realizowane w ramach 4 priorytetów: aktywność społeczna, partycypacja społeczna, włącznie cyfrowe oraz przygotowanie do starości.

Łącznie w latach 2021-2025 na programy wspierające aktywność seniorów przeznaczone zostanie 500 mln zł.

Wsparcie osób z niepełnosprawnościami, w tym osób starszych i ich opiekunów. W 2020 r. na wsparcie osób z niepełnosprawnościami przeznaczono ok. 29,1 mld złotych, o 13,5 mld zł więcej niż jeszcze w 2015 roku, kiedy wsparcie wyniosło ok. 15,5 mld złotych. To wzrost o ponad 87 proc. W tym roku wsparcie dla osób niepełnosprawnych osiągnie poziom 29,6 mld zł.

Świadczenie uzupełniające dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji. Zadanie to jest wsparciem finansowym wprowadzonym ustawą z dnia 31 lipca 2019 r. o świadczeniu uzupełniającym dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 1936, ze zm.).

Świadczenie uzupełniające przysługuje osobom, które:

- ukończyły 18 lat i których niezdolność do samodzielnej egzystencji została stwierdzona orzeczeniem o całkowitej niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji albo orzeczeniem o niezdolności do samodzielnej egzystencji, albo orzeczeniem o całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i niezdolności do samodzielnej egzystencji, albo orzeczeniem o całkowitej niezdolności do służby i niezdolności do samodzielnej egzystencji, zwanym dalej „osobami uprawnionymi”
- osobom uprawnionym, które nie posiadają prawa do świadczeń pieniężnych finansowanych ze środków publicznych albo suma tych świadczeń o charakterze innym niż jednorazowe, wraz z kwotą wypłacaną przez zagraniczne instytucje właściwe do spraw emerytalno-rentowych, z wyłączeniem renty rodzinnej przyznanej w okolicznościach, o których mowa w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 291, ze zm.), zasiłku pielęgnacyjnego oraz innych dodatków i świadczeń wypłacanych wraz z tymi świadczeniami na podstawie odrębnych przepisów przed dokonaniem odliczeń, potrąceń i zmniejszeń, nie przekracza 1772,08 zł (brutto).

W 2020 r. świadczenie uzupełniające otrzymało ok. 588 tys. osób. Koszty świadczenia uzupełniającego dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji w 2020 r. wyniosły 3.566.860 tys. zł.

Projekt planu Funduszu Solidarnościowego na 2021 r. przewiduje, że koszty świadczenia uzupełniającego

dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji wyniosą 5.054.000 tys. zł.

Program Opieka 75+

Program „Opieka 75+” został opracowany w resorcie rodziny w 2018 r. i jest kontynuowany do chwili obecnej. Program jest odpowiedzią na wyzwania jakie stawiają przed Polską zachodzące procesy demograficzne, dlatego skierowany jest do osób starszych w wieku 75 lat i więcej, które mieszkają na terenie małych gmin - do 60 tys. mieszkańców.

Strategicznym celem programu jest rozwój oraz poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych zarówno dla osób samotnych, jak również pozostających w rodzinach będących w wieku 75 lat i więcej.

Program „Opieka 75+” jest adresowany do gmin miejskich, wiejskich, miejsko – wiejskich do 60 tys. mieszkańców.

Gminy, które przystąpią do realizacji programu uzyskują finansowe wsparcie

do 50% przewidywanych kosztów realizacji zadania w zakresie realizacji usług opiekuńczych,

w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób spełniających kryteria określone w programie.

W 2021 r. środki finansowe z programu mogą być przeznaczone na:

- 1) dofinansowanie do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, którym przedmiotowe usługi były świadczone w ramach programu i będą kontynuowane w roku 2021;
- 2) dofinansowanie do usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, którym w roku 2020 te usługi nie były świadczone (osoby nowe);
- 3) dofinansowanie do zwiększenia liczby godzin usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej.

W ramach programu dopuszcza się następujące sposoby realizacji przez gminę usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, tj.:

- 1) zatrudnianie opiekunek na podstawie umowy o pracę (jedynie w zastępstwie opiekunki przebywającej na urlopie wypoczynkowym lub zwolnieniu lekarskim gmina ma możliwość re-

alizacji przedmiotowych usług opiekuńczych w wybranej przez siebie formie);

- 2) zlecenie wykonania przedmiotowego zadania organizacjom pozarządowym, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej;
- 3) zakupienie usług opiekuńczych od podmiotów sektora prywatnego.

Realizacja oraz wykonanie programu w poszczególnych latach:

Rok 2018 - koszt realizacji programu wyniósł prawie 4,5 mln zł a usługami opiekuńczymi objęto 2 802 osoby.

Rok 2019 – program realizowało 435 gmin, koszt realizacji programu wyniósł 9 671 561 zł, usługami opiekuńczymi objęto 5 143 osób.

Rok 2020 – program realizowało 509 gmin, koszt realizacji programu wyniósł 15 187 202,45 zł natomiast usługami opiekuńczymi objęto 7 731 osób.

W roku **2021** deklarację o przystąpieniu do realizacji programu złożyło 583 gminy z usługami dla 7 465 osób. Po analizie przekazanych przez Wojewodów zapotrzebowań ustalono, że oszacowana wysokość środków na realizację zadania w ramach przedmiotowego programu w 2021 r. wynosi 28 465 290,24 zł łącznie dla wszystkich 16 województw.

Program Wspieraj Seniora

W ramach Solidarnościowego Korpusu Wsparcia Seniorów został opracowany Program „Wspieraj Seniora”. Dzięki programowi pomoc seniorom w okresie pandemii

i działania podejmowane w tym zakresie przez jednostki samorządu terytorialnego, ośrodki pomocy społecznej i wolontariuszy przebiegają sprawniej, a osoby starsze uzyskują pomoc

w czynnościach dnia codziennego.

Program „Wspieraj Seniora” realizowany jest od 20 października 2020 r. i zaplanowany do końca 2021 r., jednak nie dłużej niż do czasu odwołania w kraju stanu epidemii Covid-19.

Celem programu jest zapewnienie usługi wsparcia seniorom w wieku 70 lat i więcej, którzy w obowiązującym stanie epidemii zdecydują się na pozostanie w domu. Usługa wsparcia polega w szczególności na dostarczaniu zakupów obejmujących artykuły podstawowej potrzeby, w tym artykuły spożywcze, środki higieny osobistej.

Program adresowany jest do:

1. osób w wieku 70 lat i więcej, które pozostaną w domu w związku z zagrożeniem zakażeniem Covid-19,
2. w szczególnych przypadkach do osób poniżej 70. roku życia, tj. w przypadku braku możliwości realizacji we własnym zakresie niezbędnych potrzeb wynikających ze stanu zdrowia oraz sytuacji rodzinnej i społecznej danej osoby.

Na realizację programu w 2021 zostały przeznaczone środki finansowe w wysokości 50 mln zł. Gminy mogą skorzystać z dofinansowania ze środków z Funduszu Przeciwdziałania Covid-19, utworzonego na podstawie art. 65 ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw.

Program, podobnie jak w roku ubiegłym, skierowany jest do wszystkich gmin w Polsce, zarówno miejskich, wiejskich jak i miejsko-wiejskich. Do realizacji Programu może przystąpić każda gmina zainteresowana uzyskaniem dofinansowania z Funduszu Przeciwdziałania Covid-19 na zorganizowanie i realizację usługi wsparcia w ramach ww. programu.

Infolinia dedykowana dla Seniorów

W ramach Solidarnościowego Korpusu Wsparcia Seniorów uruchomiona została również infolinia dedykowana seniorom. Dzwoniąc pod bezpłatny numer telefonu, osoby starsze mogą poprosić o pomoc w czynnościach dnia codziennego, które wymagają wyjścia z domu, a co może być utrudnione przez panującą pandemię. Mowa m.in. o zakupach obejmujących artykuły pierwszej potrzeby, w tym artykuły spożywcze oraz środki higieny osobistej.

Osoba przyjmująca zgłoszenie przekazuje numer kontaktowy seniora potrzebującego wsparcia do właściwego ośrodka pomocy społecznej w danej gminie. Pracownik ośrodka kontaktuje się z seniorem, weryfikuje zgłoszenie i ustala wszystkie szczegóły związane z udzieleniem pomocy. Wolontariusze dostarczą osobom starszym niezbędne produkty. Na realizację programu w 2021 roku zostały przeznaczone środki finansowe w wysokości 50 mln zł.

Wykonanie programu w 2020 r.

W ramach programu gminom udzielono wsparcia finansowego na podstawie art. 115 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Gminy, w ramach ww. programu mogły skorzystać z dofinansowania na zorganizowanie i realizację usługi wsparcia. Na realizację programu przeznaczono ogółem kwotę 100 mln zł.

Gminy otrzymywały dofinansowanie na realizację zadania w wysokości 80%, ze środków własnych musiały pokryć 20% kosztów całkowitych zadania.

Propozycję podziału środków rezerwy celowej budżetu państwa na realizację programu opracował minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego uwzględniając liczbę osób w wieku 70 lat i więcej w danych województwach. Następnie wojewodowie dokonali podziału przyznanej przez ministra właściwego spraw zabezpieczenia społecznego kwoty, na poszczególne gminy, uwzględniając liczbę osób w wieku 70 lat i więcej w tych gminach.

W 2020 r. w programie „Wspieraj Seniora” uczestniczyło ogółem 2019 gmin ze wszystkich województw, przy czym liczebnie najwięcej w województwach: mazowieckim - 266 gmin, wielkopolskim – 178 gmin oraz lubelskim – 168 gmin. Średnio 82 % gmin w Polsce przystąpiło do realizacji programu.

W ramach przystąpienia przez gminy do realizacji programu poszczególne ośrodki pomocy społecznej przyjęły 48 247 zgłoszeń, w tym 39 904 zgłoszenia od osób w wieku 70 lat i więcej oraz 8 343 zgłoszenia od osób poniżej 70 r.ż.

Z analizy sprawozdań z realizacji przedmiotowego programu wynika, że faktyczna liczba osób objętych wsparciem wyniosła 33 633 osoby, w tym 27 862 osoby w wieku 70 lat i więcej oraz 5 801 osób poniżej 70 r.ż.

Dzięki przystąpieniu przez gminy do realizacji ww. programu, wsparciem w jego ramach zostało objętych 69,7% wszystkich osób zgłaszających się o pomoc.

Wstępna wysokość środków jakie gminy zaplanowały na realizację programu w 2020 r. wyniosła 76 259 299,18 zł.

Z uwagi na krótki termin realizacji zadania (20 października – 31 grudnia 2020 r.), gminy

w ramach programu wykorzystywały (faktyczne wykonanie) środki na kwotę ogółem 27 094 887,74 zł,

w tym kwota wydatkowana z dotacji wyniosła 21 231 463,56 zł natomiast wymagany wkład własny gmin wyniósł 5 863 424,18 zł.

Reforma społeczno-gospodarcza: POLSKI ŁAD – główne założenia dotyczące osób starszych

W związku z tym, że z roku na rok liczba osób starszych w Polsce rośnie, żyjemy dłużej i jesteśmy dłużej aktywni, rząd polski staje przed dużym wyzwaniem. Ogłoszony 15 maja przez Rząd RP POLSKI ŁAD - przewiduje nowe rozwiązania również w zakresie polityki senioralnej.

- **emerytura bez podatku do 2,5 tys. zł** – w ramach reformy systemu podatkowego emerytury i renty zostaną podwyższone o wysokość podatku dla świadczeń do poziomu 2500 zł. Rozwiązanie to miałyby funkcjonować od nowego roku.
- **zerowy PIT dla pracujących seniorów** – Ci seniorzy którzy będą mogli i chcieli kontynuować pracę po osiągnięciu wieku emerytalnego a nie będą pobierali emerytury, będą zwolnieni od podatku dochodowego. Dzięki temu ich kapitał w chwili przejścia na emeryturę będzie wyższy, ponieważ cały czas będą odprowadzali składki.
- **placówki łączące pokolenia** – Proponowane jest tworzenie placówek, które będą łączyć dzienne domy opieki z przedszkolami. Dzięki nim dzieci będą rozwijały kompetencje emocjonalne i społeczne, a seniorzy będą mieli możliwość zaangażowania się w wychowanie najmłodszego pokolenia.

Od Redakcji:

Materiały przygotowane przez Departament Polityki Senioralnej MRiPS dot. zamierzeń rządu wobec seniorów zawartych w Polskim Ładzie, zostały rozesłane do jednostek terenowych OPS oraz były przedmiotem obrad Prezydium i kierownictwa delegatur Regionalnych jak również zostały zamieszczone w mediach społecznościowych. Czekamy na szczegółowe rozwiązania odnośnie poszczególnych programów.

Rozdział IV

GALA WRĘCZENIA NAGRÓD LAUREATOM WOJEWÓDZKICH ELIMINACJI OLIMPIADY WIEDZY OBYWATELSKIEJ „SENIOR OBYWATEL”

Aktywny senior to obywatel świadomy swoich praw i obowiązków społecznych i umiejący z tych praw korzystać.

Pomysłodawcą i głównym animatorem Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel” jest Barbara Średniawa z Pomorskiej Delegatury Obywatelskiego Parlamentu Seniorów.

Realizując cele OPS, do jakich należy m.in. wzrost świadomości obywatelskiej i zwiększenie społecznej aktywności osób starszych, budowanie świadomości realnego wpływu seniorów na funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz na kierunki rozwoju polityki senioralnej, a także dążenie do konstruktywnego dialogu z podmiotami administracji publicznej, rządowymi i samorządowymi w kształtowaniu sytuacji i godnego życia osób starszych, Przewodnicząca Pomorskiej Delegatury OPS zainicjowała w 2017 roku innowacyjny projekt pod nazwą Olimpiada Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel”, rozsławiając delegaturę w kraju i na świecie.

Sam Projekt i niezwykle odzew pomorskich seniorów zachwycił wszystkich, bowiem ponad 9.milionowa społeczność polskich seniorów zasługuje na to aby mogła wyrażać swoje poglądy, opiniować projekty wdrażane przez rząd i organy samorządowe oraz nadzorować ich realizację.

Ważne jest, aby jej głos był słyszalny i aby osoby starsze aktywnie uczestniczyły w dialogu i procesie podejmowania decyzji w sprawach dotyczących ich życiowych spraw.

Eliminacje i przebieg Olimpiady ma za zadanie na pierwszym etapie dostarczenie wiedzy na temat praw i obowiązków obywatela oraz praw człowieka, a także ważnych wydarzeń, projektów legislacyjnych mających wpływ na życie osób starszych.

Przygotowania integrują uczestników, a sprawdzian w postaci testów wyzwala ducha rywalizacji, inspiruje do samodzielnych przygotowań i pogłębiania wiedzy.

Zaangażowane w ten proces są organy administracji samorządowej, które wspierają logistycznie i finansowo przebieg kolejnych etapów.

Puchar Marszałka Województwa Pomorskiego i inne nagrody oraz publiczne, uroczyste ich wręczenie nobilituje i daje uczestnikom wiele satysfakcji.

Laureaci wojewódzkiego etapu Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel” który odbył się w dniu 14.10.2021 r. z niecierpliwością czekali na Galę Wręczenia Nagród, bo dopiero wtedy mieli poznać wyniki, dowiedzieć się, kto zdobył puchar Mieczysława Struka Marszałka Pomorza.

Nadszedł dzień 20.10.2021, w Sali Lecha Bądkowskiego Urzędu Wojewódzkiego zebrali się uczestnicy spotkania- uczestnicy wojewódzkich eliminacji, tere- nowi konsultanci przygotowujący seniorów do etapów powiatowego i wojewódzkiego, samorządowcy i inne

osoby wspierające niełatwe organizowanie Olimpiady.

Tegorocznymi laureatami spotkali się z uczestnikami i organizatorami wszystkich etapów trzech Olimpiad.

Gorąco przyjęto obecność Pana Marszałka Mieczysława Struka, Pani wicemarszałek Agnieszkę Kapała-Sokalską i innych licznie przybyłych gości honorowych.

Galę ze swadą prowadził Andrzej Stawicki znany prezenter ważniejszych wydarzeń i uroczystości.

Marszałek Woj. Pomorskiego Pan Mieczysław Struk i Członek Zarządu Agnieszka Kapała Sokalska oraz licznie przybyli goście – starostowie, burmistrzowie, a także europosłanka Magdalena Adamowicz w zdalnym połączeniu ze Strasburga wyrażali najwyższe uznanie dla pomysłu szerzenia wiedzy obywatelskiej, niesamowitego zaangażowania delegatów OPS i innych seniorów biorących udział w eliminacjach jak również dla zasług w tym zakresie Pani Barbary Średniawy –pomysłodawczyni, organizatorki i animatorki tego gigantycznego logistycznego przedsięwzięcia.

Pan Marszałek w swoim wystąpieniu podkreślił oryginalność Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej, która niesie ze sobą wiele wartości, buduje kapitał intelektualny seniorów, wspiera edukację obywatelską, prawną, społeczną, motywuje do działalności na rzecz społeczności lokalnych.

Mówił o swoim szacunku i podziwieniu dla seniorów, którzy przystąpili do Olimpiady, słuchali wykładów, brali udział w spotkaniach i to on-line, testy też rozwiązywali w sieci. Pan Marszałek zapoznał się z materiałami do samokształcenia i stwierdził, że były niełatwe.

Udział w I Olimpiadzie wzięło 350 seniorów. Po ukończonej sukcesem Olimpiadzie jej uczestnicy założyli Klub Olimpijczyka „Srebrni Obywatele” pomagający w organizacji kolejnych edycji Olimpiady, z pomocą właśnie Olimpijczyków. Olimpijczycy nadal biorą udział w spotkaniach, zwiedzania przybytków kultury i nauki, zwiedzania instytucji rządowych i samorządowych, zapraszani są na spotkania do władarzy miast.

Obecna na gali Krystyna Lewkowicz Przewodnicząca Prezydium OPS podziękowała Barbarze Średniawie za ogrom pracy, jaki w latach 2017-2021 wniosła w ten projekt, a seniorom za zaangażowanie, Marszałkowi i innym przedstawicielom samorządu za pomoc w organizacji eliminacji i gali finałowej oraz wsparcie logistyczne, niezwykle uroczystą oprawę i nagrody ufundowane przez Marszałka i innych sponsorów.

Objęcie procedurami Olimpiady aż 25 powiatów woj. pomorskiego obrazuje ogrom prac organizacyj-

nych, koszty organizacyjne i skalę problemów. Buduje to nie tylko wielki kapitał ludzki ale też markę Pomorskiej Delegatury OPS.

W podobnym tonie były następne wystąpienia znakomitych gości. Z kolei redaktor Robert Silski – wykładowca, mówił o swoich spostrzeżeniach w trakcie przygotowań słuchaczy, stwierdził, że Olimpijczycy, to elita seniorów.

Piotr Zarzeczny organizator terenowy mówiąc o organizowaniu eliminacji gminnych stwierdził, że było trudno, ale było warto podjąć się tego zadania, bo bardzo wzbogaca i rozwija nie tylko Olimpijczyków, ale i organizatorów.

Nadszedł czas wręczenia nagród, dyplomów i podziękowań.

Pan Marszałek wręczał podziękowania starostom, prezydentom, burmistrzom i wójtom. Podziękowania za organizowanie Olimpiady i jej wspieranie otrzymało trzydzieści pięć osób z województwa. Za pomysł i realizację Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel” otrzymała list z gratulacjami i piękny bukiet róż Barbara Średniawa.

Pełnym emocji momentem było ogłoszenia wyników i wręczenia nagród uczestnikom eliminacji wojewódzkich.

Okazało się, że trzeba było przygotować trzy puchary, bo troje seniorów zdobyło maksymalną ilość 21 punktów. Są to Pani Krystyna Szulc, Pani Elżbieta Barbara Warمیńska, obydwie z Pruszcza Gdańskiego i Pan Zygmunt Frąckiewicz ze Straszyna. O jeden punkt mniej miało czternaścioro seniorów, kolejno trzecie miejsce zajęło piętnaścioro laureatów z różnych miejscowości Pomorza. Pan Marszałek wręczył puchary za pierwsze miejsce, pozostałe dyplomy i nagrody wręczały Pani Agnieszka Kapała-Sokalska i Pani Katarzyna Weremko i Barbara Średniawa.

Uroczystości dopełniło miłe przyjęcie integracyjne w kularach Urzędu Marszałkowskiego z kawą i wspianymi słodyczkami oraz występ Chóru Cantata Femenae.

Olimpiada Wiedzy Obywatelskiej „Obywatel Seniorów” jest wielkim sukcesem Pani Barbary Średniawy i nieocenionym dorobkiem pomorskich seniorów podkreślającym, że jedynie światły, świadomy swoich praw obywatel będzie miał wpływ na kształtowanie polityki senioralnej, pozycji i jakości życia seniorów w społeczeństwie.

Opr. Florian Kott - Fundacja OPS

Sprawdź swoją wiedzę obywatelską – odpowiedź na 35 pytań

III OLIMPIADY SENIOR OBYWATEL

1	Powiat grodzki to poprawna nazwa:	Zaznacz X
a.	jednostki samorządu terytorialnego w Polsce w okresie międzywojennym	
b.	miasta (gminy miejskiej), któremu nadano prawa powiatu	
c.	każdego dużego miasta (powyżej 100 tys. mieszkańców)	

2	Samorząd terytorialny na poziomie gminy wprowadziła w Polsce:	Zaznacz X
a.	reforma administracyjna z 28 maja 1975 r.	
b.	ustawa z dnia 8 marca 1990 r.	
c.	reforma podziału administracyjnego wprowadzona w życie 1 stycznia 1999 r.	

3	Do zadań samorządu gminy należą zadania z zakresu	Zaznacz X
a.	edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego	
b.	edukacji publicznej	
c.	Przeciwdziałaniu bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy	

4	W wyborach samorządowych do sejmiku wojewódzkiego województwa pomorskiego w 2018 r. żadnego mandatu nie zdobyli kandydaci z listy	Zaznacz X
a.	Komitetu Wyborczego Prawa i Sprawiedliwości	
b.	Komitetu Wyborczego Polskiego Stronnictwa Ludowego	
c.	Komitetu Wyborczego SLD Lewica Razem	

5	Trójpodział władzy Polsce cechuje fakt, iż ta sama osoba w czerwcu 2020r. pełniła jednocześnie funkcje	Zaznacz X
a.	Posła, ministra, prokuratora generalnego	
b.	Prokuratora generalnego, ministra, sędziego	
c.	Ministra, posła, prezesa partii	

6	Pojęcie gender oznacza	Zaznacz X
a.	pleć kulturową, czyli zespół zachowań, norm i wartości przypisanych przez kulturę do każdej z płci	
b.	ideologię prowadzącą, w opinii części prawicowych środowisk, do szkodliwej seksualizacji dzieci	
c.	Ideologię prowadzącą do próby przemiany płci	

7	Która z podanych grup mniejszości zamieszkujących w Polsce, jest mniejszością etniczną	Zaznacz X
a.	Ormianie	
b.	Tatarzy	
c.	Żydzi	

8	Przyjmuje się, iż prawa człowieka mają charakter	Zaznacz X
a.	Powszechny, przyrodzony i niezbywalny	
b.	Nienaruszalny, naturalny i niepodzielny	
c.	Obejmują wszystkie powyższe kryteria	

9	W końcu 2019 r. liczba ludności Polski wynosiła wg GUS 38 383 tys. Ludność w wieku poprodukcyjnym (60/65+ lat) stanowiła	Zaznacz X
a.	22%	
b.	17%	
c.	12%	

10	W końcu 2019 r. liczba osób w wieku 80+ wynosiła w Polsce	Zaznacz X
a.	0,5 mln	
b.	1 mln	
c.	1,7 mln	

11	W 2019 r. współczynnik feminizacji (liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) dla grupy wiekowej 75+ wynosił w Polsce	Zaznacz X
a.	125	
b.	160	
c.	195	

12	Powiat grodzki to poprawna nazwa:	Zaznacz X
a.	jednostki samorządu terytorialnego w Polsce w okresie międzywojennym	
b.	miasta (gminy miejskiej), któremu nadano prawa powiatu	
c.	każdego dużego miasta (powyżej 100 tys. mieszkańców)	

13	Średnia długość życia w Polsce wynosiła w 2019 r.	Zaznacz X
a.	81,7 lat dla kobiet i 73,8 lat dla mężczyzn	
b.	81,7 lat dla kobiet i 80,7 lat dla mężczyzn	
c.	81,7 lat dla kobiet i 82,1 lat dla mężczyzn	

14	16 kwietnia 2020 r. wprowadzono nakaz zasłaniania nosa i ust. Nakaz częściowo zniesiono 30 maja 2020 r. Dobowy przyrost wykrytych przypadków koronawirusa w Polsce wynosił w dniach wprowadzenia i zniesienia zakazu odpowiednio	Zaznacz X
a.	416 (16 kwietnia 2020 r.) i 216 (30 maja 2020 r.)	
b.	336 (16 kwietnia 2020 r.) i 416 (30 maja 2020 r.)	
c.	336 (16 kwietnia 2020 r.) i 216 (30 maja 2020 r.)	

15	W ciągu ostatnich 150 lat średnia temperatura wzrosła o prawie 0,8°C na świecie i o około 1°C w Europie. Obecnie najczęściej przyjmujemy, iż zmiany te są wynikiem	Zaznacz X
a.	prawie w całości rozwoju gospodarczej działalności człowieka	
b.	Oddziaływania wieloletnich zmian cykli klimatycznych i oddziaływania Słońca	
c.	nie ma wśród badaczy i w światowej literaturze przedmiotu dominującego stanowiska w kwestii przyczyn ocieplenia klimatu	

16	Ile lat trwa kadencja Pierwszego Prezesa SN, powołanego przez Prezydenta RP spośród sędziów Sądu Najwyższego w stanie czynnym	Zaznacz X
a.	4 lata	
b.	5 lat	
c.	6 lat	

17	Do czasu powołania nowego Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w 2020r. jego obowiązki pełnił	Zaznacz X
a.	Józef Iwulski	
b.	Kamil Zaradkiewicz	
c.	Dariusz Zawistowski	

18	Zgodnie z Art. 127. Konstytucji RP, Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym. Których warunków, według wielu konstytucjonalistów, nie spełniały wybory korespondencyjne przygotowywane przez rząd na 10 maja 2020 r.	Zaznacz X
a.	Tajności głosowania, powszechności głosowania	
b.	Bezpośredniości głosowania	
c.	Wszystkich warunków podanych powyżej	

19	W okresie II RP przez co najmniej jedną pełną kadencję Prezydentem Polski był jedynie:	Zaznacz X
a.	Ignacy Mościcki	
b.	Stanisław Wojciechowski	
c.	Gabriel Narutowicz	

20	Typologia ustrojów politycznych według Arystotelesa dzieli je na właściwe i zwyrodniałe. Do tych ostatnich należą	Zaznacz X
a.	Arystokracji, demokracja, monarchia	
b.	Demokracja, oligarchia, tyrania	
c.	Demokracja, politeja, tyrania	

21	Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym była nazywana potocznie	Zaznacz X
a.	Konstytucją przejściową	
b.	Nowelą konstytucyjną	
c.	Małą konstytucją	

22	Pojęcie „demokracja” czyli rządy ludu...	Zaznacz X
a.	pochodzi z okresu Wielkiej Rewolucji Francuskiej w XVIII wieku	
b.	wywodzi się ze starożytności, gdzie określało ustrój wielu państw-miast greckich	
c.	powstało w następstwie rozwoju państw komunistycznych w XX wieku	

23	Urząd prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej po 1991 roku kolejno pełnili:	Zaznacz X
a.	Wojciech Jaruzelski, Lech Wałęsa, Andrzej Duda	
b.	Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, Bronisław Komorowski	
c.	Wojciech Jaruzelski, Lech Kaczyński, Andrzej Duda	

24	Autorem koncepcji trójpodziału władz był osiemnastowieczny:	Zaznacz X
a.	francuski myśliciel społeczny Charles de Montesquieu	
b.	szwajcarski filozof Jean Jacques Rousseau	
c.	niemiecki filozof Immanuel Kant	

25	Wykluczenie cyfrowe oznacza	Zaznacz X
a.	Brak dostępu do Internetu i urządzeń elektronicznych takich jak smartfon, komputer, laptop	
b.	Brak umiejętności swobodnego posługiwania się urządzeniami komunikacji elektronicznej	
c.	Odpowiedź a i b łącznie	

26	Przywódcy zaliczani do starszego pokolenia zyskują zaufanie społeczne i odnoszą sukces wyborczy w wielu krajach. Przykłady sukcesu politycznego seniorów stanowią:	Zaznacz X
a.	Prezydent USA Donald Trump	
b.	Prezydent Francji Emmanuel Macron	
c.	Prezydent Słowacji Zuzana Čaputová	

27	Aktywne starzenie się ...	Zaznacz X
a.	Oznacza zachowanie sprawności fizycznej, możliwości wykonywania pracy zawodowej przez osoby starsze możliwie jak najdłużej, a także ich czynny udział w życiu społecznym, ekonomicznym, kulturowym i obywatelskim.	
b.	Oznacza obowiązek pracy zawodowej do 67 roku życia	
c.	Oznacza konieczność przedłużania przez seniorów okresu pracy zawodowej powyżej 67 roku życia i dyspozycyjności seniorów w zakresie opieki nad wnukami	

28	Do wielkich epidemii w historii świata, które znacząco zmniejszyły populację zaliczane są:	Zaznacz X
a.	Epidemia dżumy w XIV wiecznej Europie; epidemia ospy prawdziwej w XVIII wiecznej Europie	
b.	Epidemia cholery w XIX wiecznej Europie, epidemia grypy hiszpanki po II wojnie światowej	
c.	Epidemia tyfusu w Rosji w trakcie rewolucji październikowej	

29	Krajem europejskim, który nie wprowadził radykalnych obostrzeń prawnych w związku z pandemią COVID-19 jest:	Zaznacz X
a.	Szwajcaria	
b.	Serbia	
c.	Szwecja	

30	Pojęcie dystansu społecznego wprowadzone oznacza, że:	Zaznacz X
a.	Osoby nie mieszkające razem nie powinny kontaktować się ze sobą w okresie pandemii	
b.	Należy zachować wymagane przepisami odległości w kontakcie fizycznym z innymi ludźmi w miejscach publicznych	
c.	Należy nosić maseczki ochronne twarzy i często myć ręce	

31	W 2018 roku Polska była gospodarzem międzynarodowej konferencji klimatycznej COP24 organizowanej przez ONZ. Do głównych postanowień konferencji należą:	Zaznacz X
a.	Ograniczenia emisji gazów cieplarnianych do 2050 roku dla ratowania lodowców Arktyki	
b.	Redukcja wykorzystania paliw kopalnych w gospodarkach państw członkowskich ONZ	
c.	ograniczeniu globalnego ocieplenia poniżej 2 stopni C	

32	Wskutek zmian klimatycznych terytoria niektórych państw są zagrożone całkowitym zatopieniem w najbliższych dekadach. Należą do nich:	Zaznacz X
a.	Tuvalu i Wyspy Marshalla	
b.	Holandia	
c.	Bangladesz	

33	W 2004 roku utworzono ugrupowanie, którego program był adresowany do seniorów. Jego nazwa to:	Zaznacz X
a.	Polska Partia Seniorów	
b.	Krajowa Partia Emerytów i Rencistów	
c.	Liga Nestorów Polskich	

34	Budżetem partycypacyjnym nazywamy...	Zaznacz X
a.	budżet województwa	
b.	budżet gminy	
c.	budżet obywatelski	

35	Kto rozstrzyga spory kompetencyjne między jednostkami samorządu terytorialnego a rządem?	Zaznacz X
a.	Trybunał Konstytucyjny	
b.	Sądy administracyjne	
c.	Sądy powszechne	

Prawidłowe odpowiedzi: 1a, 2b, 3b, 4c, 5a, 6a, 7b, 8c, 9a, 10c, 11c, 12a, 13a, 14b, 15a, 16c, 17b, 18c, 19a, 20b, 21c, 22b, 23b, 24a, 25c, 26a, 27a, 28a, 29c, 30b, 31c, 32a, 33b, 34c, 35b.

Podlicz punkty jak Ci poszło.

wykładowca i autor testów - dr hab. Jan Andrzej endt, prof. Uniwersytetu Gdańskiego

Gala finałowa III Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel” Województwa Pomorskiego

